

Valencià i valencianisme en el *Manual de sociolingüística* de Toni Mollà

Abelard Saragossà
(Universitat de València)

SARAGOSSÀ, Abelard (2014): «Valencià i valencianisme en el *Manual de sociolingüística* de Toni Mollà», *Aula de Lletres Valencianes. Revista Valenciana de Filologia*, 4, p. 381-441, ISSN: 2253-7694.

Resum

A pesar de la coherència interna i de les aplicacions a la societat valenciana i al valencianisme, el *Manual de sociolingüística* de Mollà (2002) no ha circulat molt i, sobretot, no ha generat debats dins del valencianisme. Amb la voluntat de contribuir a invertir el procés, este treball resumix el manual i subratlla les concepcions i les accions que permetrien millorar l'ús del valencià i la incidència del valencianisme en la societat valenciana. A més de temes sociolingüístics (de quina manera una llengua en substituïx una altra; com es recupera un idioma marginat), el manual tracta confusions dels lingüistes i els efectes negatius en la normativa (la naturalesa social i política de les llengües i dels dialectes; quines condicions ha de satisfer una manera de parlar per a que la pugam considerar llengua culta; tractar les variacions geogràfiques com a variacions socials; confondre la normativa lingüística i la llengua pública; com hem de respondre quan una norma no s'assimila). El conjunt d'este article descansa en la convicció que el valencianisme incidirà en la societat valenciana si treballem, perseverem, confiem en la nostra societat, reflexionem regularment i som autocrítics.

Paraules clau: sociolingüística, llengua, dialecte, substitució lingüística, recuperació lingüística, normativa lingüística, llengua culta, drets col·lectius, valencianisme.

Abstract: Valencian language and valencianism in Toni Mollà's *Manual de sociolingüística*

Despite the internal coherence of the work *Manual de sociolingüística* by Mollà (2002) and its applications for Valencian society and valencianism, it has not generated much debate. The aim of this paper is to summarize Mollà's work highlighting the ideas and steps that would enhance the use of Valencian language and the influence of valencianism in the Valencian society. In addition to sociolinguistic issues (e.g. how one language replaces another; how to revitalize a marginalized language), Mollà's work comments on the inaccuracies of some grammarians and their negative effects on the linguistic norm (e.g. the social and political nature of languages and dialects; which requirements the spoken language has to fulfill to be considered literate language; confusions between geographic variation and social variation, linguistic norm and literate language; how to respond when speakers do not assimilate a linguistic norm). This paper rests on the belief that valencianism will influence in the Valencian society if valencianists work hard, carry on, trust our society and reflect critically on our work.

Key words: sociolinguistic, language, dialect, linguistic replacement, linguistic recovery, linguistic rule, literate language, collective rights, valencianism.

Sumari

1. Objectius i mitjans de l'article
2. Emmarcament de la sociolingüística
 - 2.1. L'estructuració del llibre
 - 2.2. «La sociolingüística» (p. 11-41)
 - 2.3. «El món de les llengües» (p. 43-74)
3. Les llengües: entre la plenitud i la subordinació
 - 3.1. «Llengua i comunitat lingüística» (p. 75-114)
 - 3.1.1. Les llengües sense conflictes vitals
 - 3.1.2. Les llengües en conflicte amb una altra llengua
 - 3.2. «Varietats i registres de la llengua» (p. 115-139)
 - 3.2.1. Encerts de Mollà davant de la normativa lingüística
 - 3.2.2. Sobre les causes d'una visió «degradada» de la nostra realitat lingüística
4. Les llengües marginades en la seua societat
 - 4.1. «Bilingüisme i conflicte lingüístic» (p. 141-159)
 - 4.2. «La normalització lingüística» (p. 161-177)
5. Mitjans en la recuperació de les llengües marginades
 - 5.1. «Política i planificació lingüístiques» (p. 179-210)
 - 5.2. «Les lleis de les llengües» (p. 211-236)
6. Mollà i la interpretació de la societat valenciana
7. Conclusions. Valoració del manual de Mollà
8. Apèndix sobre la normativa lingüística
 - 8.1. Justificació
 - 8.2. Tres actuacions heterogènies

1 Objectius i mitjans de l'article

L'objectiu d'este article és presentar i comentar una part de les aportacions que Toni Mollà ha fet en el *Manual de sociolingüística*, publicat en el 2002. Les causes d'eixa operació són dos, unides entre elles. En primer lloc, l'obra del sociolingüiste valencià no solament és valuosa com a introducció a la sociolingüística, sinó també com a emmarcament de no pocs problemes de la societat valenciana. En conseqüència, hauria sigut animador que el llibre haguera tingut més incidència com a manual universitari de sociolingüística i com a una obra formativa per al públic general. A més, com que l'obra conté nocions i propostes que xoquen amb la ideologia que predomina en el valencianisme, també hauria sigut positiu que el llibre de Mollà haguera generat debats. En canvi, la difusió no ha sigut forta (en deu anys, només hi ha hagut una segona edició, en el 2005).

Deixant de banda les causes universitàries (que desconec), el motiu de la circulació escassa dins del valencianisme deu estar en el fet que, durant les darreres dècades, hem promogut molt poc la formació i el debat objectiu i profund en les bases del valencianisme, de tal manera que els llibres d'idees tenen una eixida baixa entre els valencians. No cal dir que eixe panorama no parla bé de nosaltres: ni com a poble (com a valencians) ni com a moviment social (com a valencianistes).

I bé, la finalitat d'este article és contribuir a canviar la situació actual, tant la poca difusió de l'obra com el grau escàs en què debatem dins del valencianisme. Potser convé notar que, qui no argumenta i es limita a opinar (amb alguna desqualificació), no

debat: com a màxim, xarrarà. Mirant d'aconseguir els dos objectius dits, l'operació que he fet és intentar mostrar com de variats i importants són els temes que apareixen en el manual i les qüestions que sorgixen comentant eixos temes.

Com és natural, les primeres aportacions són de sociolingüística: quina és la realitat ideal de les llengües (1a), de quina manera una llengua pot perdre eixa situació (1b) i què han de fer els parlants per a recuperar-la (1c). Al costat de la part central, hi ha un tema important (com actuen els estats davant de les llengües, 1d) i una qüestió que hauríem de debatre a partir de les aportacions de Rafael Roca (quina relació veia Teodor Llorente entre el valencià i l'estat espanyol, 1e). Al final de cada referència, hi ha l'apartat i el número en què el tema està tractat:

1. Llengües en llibertat i llengües supeditades
 - a. Com viuen les llengües sense conflictes significatius (§3.1.1, 2 i 4).
 - b. De quina manera una llengua en substituïx una altra (§3.1.2, 5; §4.1, 1 i 2).
 - c. Com es recupera una llengua marginada (§3.1.2, 6; §4.2, 4 i 5; §5.1, 1).
 - d. Els estats davant de les llengües (§5.2, 6-8).
 - e. Idea de Teodor Llorente sobre el valencià i l'estat espanyol (§4.2, 6).

Pel que fa a les aportacions de Mollà, a més de valorar el llibre (2a) i mostrar actuacions metodològiques molt positives (2b), també hi ha un tema de debat: com veu el nostre autor l'evolució ideològica del valencianisme (2c):

2. Aportacions de l'autor
 - a. Valoració del llibre (§7).
 - b. Característiques metodològiques remarcables (§2.2, 4; §5.2, 3).
 - c. Mollà davant de l'evolució del valencianisme (§6).

Com ja he dit més amunt, l'obra de Mollà no solament és positiva des de la sociolingüística: també ho és des del valencianisme. Això justifica que, en este article, apareixen quatre blocs temàtics més. El primer és al voltant del valencià popular: per quines raons és molt important el valencià parlat (3a-b), mostrar que a voltes actua més bé la gent del carrer que un escriptor (3c) i de quina manera tan inadequada hi ha qui tracta el valencià viu (3d):

3. Valencià popular
 - a. Per què és tan important el valencià parlat (§3.2.1, 13).
 - b. Per quines causes científiques, ètiques i polítiques cal tractar adequadament el valencià viu (§3.2.2, 21).
 - c. Construccions sintàctiques bones en el valencià popular i castellanitzades en una part del valencià escrit (§3.2.1, 12; §3.2.2, 18).
 - d. De quina manera poc objectiva i poc constructiva veu la llengua un membre valencià de l'Institut d'Estudis Catalans (§3.2.2, 19 i, sobretot, 20).

Un altre bloc destacable va a l'entorn de la normativa lingüística i la llengua pública. Mollà descriu molt bé les condicions necessàries de la llengua culta (4a). Tanmateix, els lingüistes no solem tindre eixa concepció tan positiva. Així, Solà diu que els lingüistes recorrem a la normativa lingüística d'una manera molt vaga (4b), actuació que deu explicar confusions conceptuals en què incorrem (4c-d). Eixa part teòrica es completa amb cinc detalls: què hem de fer quan la gent no assimila una regla (4e); com veia Solà l'activitat de l'Institut d'Estudis Catalans (4f); com hauríem d'actuar per a no tindre una sintaxi heterogènia (4g); com veia Enric valor la parella *avant* i *endavant*

(4h); i què hem de fer davant dels constituents lingüístics que algú qualifica com a secessionistes (4i):

4. Normativa lingüística i llengua culta
 - a. Quines condicions ha de satisfer una manera de parlar per a que la pugam considerar com a llengua culta (§3.2.1, 11).
 - b. Sovint, els lingüistes apel·laríem a la normativa sense fonament (§3.2.2, 17).
 - c. Un error: tractar les variacions geogràfiques com a socials; efecte que té en la normativa (§3.2.1, 10).
 - d. Una altra confusió: confondre la normativa lingüística i la llengua culta; per quina raó eixa actuació és una supeditació negativa a l'anglès (§3.2.1, 14).
 - e. Quan una norma no s'assimila, com hem de respondre (§3.2.1, 16).
 - f. Joan Solà i l'Institut d'Estudis Catalans (§5.1, 2).
 - g. ¿Com podem aconseguir que un autor tinga una sintaxi homogènia? (final de §8.2).
 - h. Segons Enric Valor, per què és millor *avant* que *endavant* (§3.2.1, 15).
 - i. ¿Què implica que Mollà use *prejuí* o *servici*? (§6. 3).

Com hem dit, el *Manual de sociolingüística* hauria d'haver generat molt debats. Com ara, els lectors no solament veuen que els conceptes *llengua* i *dialecte* no tindrien una naturalesa objectiva diferent (5a), sinó que el terme *llengua* tindria una base fonamentalment política (5b). Una conseqüència és la inaplicabilitat de les definicions que els lingüistes proposem (5c). La inseparabilitat objectiva de *llengua* i *dialecte* explica que l'ús habitual del terme *dialecte* és ideològic (5d). Eixes operacions teòriques es completen amb dos qüestions pràctiques: què passa si un alumne universitari no rep la formació adequada (5e); com actuem quan interioritzem el fonamentalisme (5f-g):

5. Els conceptes *llengua*, *dialecte* (a-e) i *fonamentalisme* (f-g)
 - a. Els conceptes *llengua* i *dialecte* no indiquen realitats lingüísticament diferents (§2.3, 6).
 - b. El concepte *llengua* és més polític que no lingüístic (§2.3, 7). El concepte purament lingüístic és *llenguatge*.
 - c. Les definicions que els lingüistes fem del concepte *llengua* no són aplicables a les realitats lingüístiques que anomenem *llengües* (§2.3, 10).
 - d. Què vol dir que l'ús habitual del terme *dialecte* és «ideològic» (§2.3, 9).
 - e. Quines implicacions negatives es produïxen quan a un estudiant valencià de filologia no li han reflexionat sobre el concepte *llengua* ni sobre les causes (objectives) per les quals els parlars balears, els valencians i els catalans són una llengua (§2.3, 11).
 - f. El fonamentalisme o essencialisme: què és i en què consistix l'aplicació a les llengües (§3.1.2, 7).
 - g. Tres errors del valencianisme: «el purisme lingüístic», «l'extremisme antroponímic» i «el victimisme» (§3.1.2, 8).

Com els lectors poden comprovar, el fet que sóc lingüiste ha comportat que la major part de les observacions i les reflexions s'han decantat cap al camp de la lingüística.

En el darrer bloc temàtic, he posat tres qüestions que podem vincular al conjunt del valencianisme: una actitud que és fonamental per a que el moviment reïxca (6a);

saber si l'aplicació lingüística dels noms *valencià* i *empordanés* té la mateixa naturalesa (6c); i mirar qui s'ha oposat (i s'oposa) als drets col·lectius (6c):

6. Qüestions vinculades al conjunt del valencianisme
 - a. Un principi social que el valencianisme hauria d'aplicar seguit seguit i, en canvi, massa sovint no tenim en compte (§3.1.1, 3).
 - b. ¿Són iguals els termes *valencià*, *tortosí*, *menorquí*, *tarragoní* o *empordanés*? (§6, 1).
 - c. El capitalisme i els drets col·lectius (§5.2, 4).

Realment, el *Manual de sociolingüística* hauria d'haver tingut un grapat d'edicions i hauria d'haver promogut molts debats. No ha sigut així, però encara estem a temps de solucionar-ho. Perquè el que hi ha en joc és molt més que un llibre: és la salut, la vitalitat i sobretot la incidència social del valencianisme. A més, eixe objectiu depèn de nosaltres: bàsicament de nosaltres. Si els qui ens qualifiquem o ens considerem valencianistes volem, incidirem positivament en la societat valenciana. Però ho hem de voler com a persones dretes i fetes: treballant, perseverant, confiant (com deia Nicolau Primitiu). I també anant ben orientats, objectiu que demana reflexionar regularment i ser autocrítics.

Pel fa a la distribució espacial d'este article, la descripció del llibre (§2-§5) va seguida per una secció sobre la visió que Mollà té de la societat valenciana (§6). Finalment, hi han les conclusions (§7) i un apèndix centrat en dades lingüístiques (§8). En el pròxim apartat, explicitaré i justificaré l'estructuració de l'article. Per una altra banda, he sintetitzat regularment la informació en quadres. Eixe material facilita les remissions internes i la relectura ràpida de l'article per si algú vol assimilar les idees centrals.

2 Emmarcament de la sociolingüística

2.1 L'estructuració del llibre

El sociolingüiste valencià exposa molt poques raons sobre l'estructuració de l'obra (p. 9), les quals van precedides per un inquietant «Els capítols podien ser uns altres, per descomptat». Això no obstant, el contingut del llibre és considerablement compacte i coherent (com comprovarem tot seguit). Eixe contrast aconsellava una redacció diferent en les reedicions que s'haurien produït si les Facultats de Filologia i de Sociologia hagueren usat i divulgat el manual de Mollà.

L'obra està integrada per la introducció i huit capítols, el títol dels quals he reproduït en 1:

1. Estructuració del llibre: la introducció (a) i huit capítols (b-i)
 - a. Introducció
 - b. La sociolingüística
 - c. El món de les llengües
 - d. Llengua i comunitat lingüística
 - e. Varietats i registres de la llengua
 - f. Bilingüisme i conflicte lingüístic
 - g. La normalització lingüística
 - h. Política i planificació lingüístiques
 - i. Les lleis de les llengües

La conformació en quatre parts hauria explicitat als lectors la coherència del camí seguit. Després de posar la sociolingüística dins de la història (2b), el manual es centra en com funcionen les llengües en la seua societat (2c). La primera possibilitat és la

situació normal: en llibertat, en plenitud, sense conflictes lingüístics. La segona possibilitat és la contrària: aquella altra en què hi han conflictes amb una altra llengua (2c). Eixe marc desemboca d'una manera natural en la tercera part, que focalitza les llengües que han acabat supeditades en la seua pròpia societat (2d.i). Hi han pobles que no accepten la marginació, de manera que intenten recuperar-se (2d.ii). La darrera part del llibre està dedicada als mitjans de la recuperació (2e):

2. Estructuració en quatre parts
 - a. Introducció
 - b. Emmarcament de la sociolingüística
 - i. La sociolingüística
 - ii. El món de les llengües
 - c. Les llengües: entre la plenitud i la subordinació
 - i. Llengua i comunitat lingüística
 - ii. Varietats i registres de la llengua
 - d. Les llengües marginades en la seua societat
 - i. Bilingüisme i conflicte lingüístic
 - ii. La normalització lingüística
 - e. Mitjans en la recuperació de les llengües marginades
 - i. Política i planificació lingüístiques
 - ii. Les lleis de les llengües

En els apartats de 2, he conservat els títols de 1, però emmarcant-los dins de la secció a què pertanyen.

Les reflexions anteriors justifiquen l'estructura de l'article que llegiu, que té les mateixes seccions i els mateixos títols que apareixen en 2. Així, la secció en què ens trobem (§2) té el títol de (2b: Emmarcament de la sociolingüística).

2.2 «La sociolingüística» (p. 11-41)

La finalitat del primer capítol de Mollà (2002) és situar la sociolingüística dins de la història, no debades només podem comprendre els fets humans si expliquem com s'han format i com s'han desplegat. Després d'una descripció sumària (i intuïtiva) dels objectes d'estudi de la lingüística i de la sociolingüística (p. 13-14), el capítol inicial s'encara a tres objectius. El primer és assenyalar l'origen de la sociolingüística (que és molt recent: de mitjan segle XX). En segon lloc, l'autor descriu alguna característica general de la teoria sociolingüística que s'ha desplegat fins ara (p. 14-18). En tercer lloc, fa un comentari sobre la bibliografia (p. 18-41), que distribuïx per àmbits culturals («àrea americana i canadenc», «context britànic»..., «àrea peninsular», «Països Catalans»). Com és natural, Mollà focalitza sovint la nostra realitat (en el cas d'ara, les pàgines 30-38). Resumim-ho:

3. Primera operació teòrica: la sociolingüística dins de la història
 - a. Descripció breu (i intuïtiva) dels objectes d'estudi de la lingüística i de la sociolingüística.
 - b. Quin és l'origen de la sociolingüística (molt recent, de mitjan segle XX).

Cal destacar que el sociolingüiste valencià assenyala les deficiències teòriques de la disciplina (p. 15-18), actitud molt honrada que no es practica sempre. Potser eixa valentia intel·lectual explica que, a la resta del manual, en compte d'esquivar la teoria d'una manera o altra, ben sovint comença l'estudi d'un concepte amb un apartat titulat precisament *El concepte*. Complementàriament amb la voluntat de rigor, Mollà informa d'una manera regular de la pluralitat terminològica que hi ha per a anomenar una sola

noció. Així, el concepte *registre* hi ha qui l'anomena com a *varietat estilística*, *varietat funcional* o *nivells del llenguatge* (p. 126). Paradoxalment, no actuen així (ni en la teoria ni en la terminologia) una bona part dels manuals de lingüística, que és una disciplina que és habitual creure que està molt més desenvolupada que la sociolingüística. Destaquem el comportament crític del nostre autor:

4. Actitud crítica de Mollà davant de la sociolingüística
 - a. Assenyala les deficiències teòriques de la disciplina.
 - b. Primera conseqüència: al llarg del manual, té interès per la teoria, per la definició de cada concepte.
 - c. Segona conseqüència: quan una noció s'expressa a través de més d'un terme, comunica als lectors l'existència d'eixa anomalia metodològica.

Des d'un punt de vista de detall, hi ha alguna afirmació que convindria debatre, com ara dir que la lingüística estudiaria «l'estructura» de les llengües al marge de l'ús, mentre que la sociolingüística n'estudiaria «l'ús» (p. 13-14). Certament, eixa idea està molt estesa, tant entre els sociolingüistes com entre els lingüistes. Tanmateix, no és difícil mostrar la inadequació. Pareix evident que el lingüiste només pot obtindre dades empíriques en l'ús de les llengües. Realment, si mirem les nostres neurones poc comprendrem per què les llengües són com són. I bé, és sabut que, sense dades empíriques, podem especular; però no farem ciència. Eixa observació (que podríem presentar als seguidors de «la dualitat “llengua i parla”» de Ferdinand de Saussure) s'ha de completar notant que només tenim una manera de saber quin valor comunicatiu té un constituent lingüístic: analitzant com s'usa en la comunicació (com ara la paraula quantitativa *prou*, o el verb modal *deure*).

Podem resoldre l'anomalia a què hem arribat dient que tant la lingüística com la sociolingüística tracten l'ús de les llengües, l'una per a deduir el valor comunicatiu de cada constituent lingüístic i l'altra per a veure quines connotacions socials van lligades a les llengües i els seus constituents. Sintetitzem-ho:

5. Idea molt estesa: la lingüística i la sociolingüística estudiarien, respectivament, «l'estructura» i «l'ús» de les llengües.
 - a. Problema: les dades empíriques que el lingüiste necessita només apareixen en l'ús (sense mirar com s'usa *prou*, no podem entendre quin és el seu valor comunicatiu).
 - b. Alternativa: les dos disciplines tracten l'ús de les llengües.
 - i. La lingüística vol deduir el valor comunicatiu de cada constituent lingüístic.
 - ii. La sociolingüística pretén entendre les connotacions socials de tenen les llengües, tant globalment com els seus constituents. En concret, la sociolingüística busca les causes i els efectes socials extralingüístics que té la comunicació lingüística.

Un altre exemple d'afirmació matisable és «la funció intel·lectual i crítica de primer ordre» que l'autor atribueix a la sociolingüística (p. 16). Crec que eixes dos característiques les ha de tindre (necessàriament) tota ciència humana (com a mínim si està ben orientada i ha assolit un desplegament relativament ample). També diria que és una característica teòrica general (ara metodològica) l'exigència que una teoria coherent i pertinent ha de continuar sent vàlida quan canvia l'entorn de les dades empíriques (en la sociolingüística, quan varia la realitat social, p. 18). Si una definició no té una aplicació general (universal), és senyal que és deficient.

2.3 «El món de les llengües» (p. 43-74)

En situar la sociolingüística en la història, Mollà s'enfronta amb valentia a dos nocions fonamentals de les normatives lingüístiques: els conceptes *llengua* i *dialecte* (p. 45-46). De tant en tant, tots parlem de tal llengua o tal altra. Però ¿què és una llengua? L'autor critica als lingüistes el fet que «no han arribat a elaborar definicions unívokes». A més, la poca precisió teòrica «ha afavorit les interpretacions tendencioses i parcials» (p. 46).

Una anomalia metodològica més greu és el fet que hi han definicions de les nocions *llengua* i *dialecte* que són tautològiques entre elles, ja que la caracterització del concepte *llengua* recorre a *dialecte*, i la descripció dels dialectes es fa usant el terme *llengua*. El resultat d'eixa circularitat és que no expliquem ni en què consistixen les llengües ni què són els dialectes. El perill temible de la tautologia es materialitza en les dos definicions següents: el dialecte seria com es parla una llengua en un lloc; i una llengua «seria un dialecte adoptat per la nació en conjunt» (p. 46 n. 4), o un conjunt de dialectes semblants. En esquema:

6. Els conceptes *llengua* i *dialecte* segons Mollà (2002: 46 n. 4): entre la vaguetat (a), la «tendenciositat» (b) i la tautologia (c)
 - a. Crítica del sociolingüiste als lingüistes: «no han arribat a elaborar definicions unívokes».
 - b. Efecte: definicions poc objectives, vaguetat teòrica i «tendenciositat» (les anomalies teòriques «han afavorit les interpretacions tendencioses i parcials»).
 - c. Proposta tautològica: el concepte *llengua* recorre a *dialecte* (una llengua «seria un dialecte adoptat per la nació en conjunt», o un conjunt de dialectes semblants) i viceversa (el dialecte és la manera de parlar-se una llengua en un lloc).

A més de mostrar el redolí entre les llengües i els dialectes, Mollà fa una afirmació que s'oposa a l'actitud que ha mantingut el valencianisme unitariste en la segona mitat del segle XX: assegurar que les nocions *llengua* i *dialecte* són més socials i polítiques que no lingüístiques (p. 45, 46). Eixa asseveració hauria d'haver escandalitzat una part dels intel·lectuals del nostre país. Tanmateix, no hi ha hagut cap escama, potser com a conseqüència del grau de difusió que ha tingut el llibre i, sobretot, pels pocs debats que l'obra ha generat (si és que n'ha generat). Destaquem-ho:

7. Naturalesa del concepte *llengua*
 - a. La noció ostentosa *llengua* (i el seu desventurat germà bessó, *dialecte*) és més social i política que no lingüística. (Mollà 2002: 45, 46)

Per a completar el quadre de Mollà, observaré que el concepte que és purament lingüístic és *llenguatge*, el qual inclou el conjunt de les llengües que parlem les persones i els pobles, de la mateixa manera que el brancatge o el plomatge són, respectivament, el conjunt de les branques d'un arbre i la globalitat de les plomes d'un ocell. La fonamentació d'eixa afirmació està en el fet que, des d'un punt de vista qualitatiu, per a la tradició europea no hi han realitats diferents quan considerem una llengua que parlen molts milions de persones, quan estudiem un idioma que és propi d'uns pocs milers de persones o quan reflexionem sobre la llengua d'una persona: en tots els casos, hi han les mateixes estructures lingüístiques bàsiques. Eixa convicció deriva d'un axioma: de creure que totes les llengües tenen els mateixos fonaments, ja que serien una creació de la raó humana, que seria única per a l'espècie humana. Per tant, la teoria lingüística ha de ser universal. L'universalisme és propi de la tradició europea, des de Plató i Aristòtil fins als nostres dies. Resumim-ho:

8. El llenguatge com a objecte d'estudi de la lingüística (a); fonamentació (b-c)
 - a. El concepte purament lingüístic és *llenguatge*, que té el mateix valor que *brancatge* o *plomatge* (conjunt de branques o de plomes que hi han en un arbre o en un ocell):
 - i. *Llenguatge*: conjunt de les llengües que parlen les persones i els pobles.
 - b. No hi han diferències qualitatives pertinents entre la llengua d'una persona, la llengua d'un conjunt de persones (siga quina siga la quantitat) i les llengües humanes.
 - c. Axioma: les llengües humanes són una creació de la raó humana i, com que la ment humana és única, el fons de les llengües ha de ser únic.
 - d. Axioma propi de la tradició europea.

Seguint avant en l'operació higiènica de sanejar les idees dels seus lectors, el sociolingüista de Meliana observa que l'ús del terme *dialecte* és «ideològic». En concret, quan algú està contra l'ús d'una forma, una paraula o una construcció, en compte de dir en quines raons es basa la seua opinió es limita a afirmar que el constituent lingüístic seria «dialectal». El valor amb què els lingüistes usen sovint eixe adjectiu terrorífic és el que té constantment per a la gent normal i corrent del carrer: un dialecte és una llengua (o una part d'una llengua) que l'usuari o aplicador considera inferior i menyspreable: en definitiva, indigna de l'ús públic i social.

En Saragossà (2000), vaig anomenar eixe ús com a *politicoide*, ja que va lligat a actituds i voluntats centralistes, dominants. El recurs al nom *dialecte* comporta un menyspreu explícit de la comunitat social dominada. Tenint en compte el públic ample a què el meu llibre del 2000 anava dirigit, vaig preferir no informar sobre una realitat poc edificant: el fet que, quan els lingüistes parlem de la normativa lingüística, moltes voltes no recorrem al terme *dialecte* per a expressar el valor hipotèticament objectiu (manera de parlar-se una llengua en un lloc), sinó per a aplicar el valor dominant (n'hi ha algun exemple en les p. 53-54 de la segona edició del llibre esmentat). La veritat és que és molt fàcil passar del valor hipotèticament objectiu (manera de parlar-se una llengua en una lloc) a l'ús politicoide, ja que els constituents que no són generals en una llengua, a voltes no són tampoc normatius.

Convé observar que, quan un lector reflexiu veu que tractant un tema de la normativa un lingüista recorre al gaiato subjectiu (i deplorable) del *dialecte*, sospita que l'exposició que trobarà a continuació no serà precisament objectiva i consistent, ja que en eixe cas l'autor *dialectal* no usaria una concepció que, en realitat, respon a poca cosa més que a una voluntat d'insultar i dominar. Ací tenim la part central de com sol usar-se el nom *dialecte*:

9. Ús habitual del terme *dialecte*: entre professionals de la llengua (a) i en la societat (b)
 - a. Quan algú pensa que la llengua culta hauria d'evitar un constituent lingüístic, en compte d'argumentar i mostrar què té de negatiu es limita a afirmar que seria «dialectal». Valor subjectiu, «ideològic» (pràcticament, com un insult)
 - b. *Dialecte*: terme despectiu que aprofita per a anomenar les llengües que u pensa que no són dignes de ser usades en públic.

Com ja hem comentat, per a Mollà les raons que ens fan dir si una manera de parlar és «llengua» o és «dialecte» són bàsicament socials i polítiques (7). La naturalesa sociopolítica de les llengües explica que no poden ser reeixides les propostes que els

lingüistes hem fet per a definir les realitats lingüístiques considerades llengües. El sociolingüiste valencià mostra l'absència d'adequació fent una exposició crítica sobre els «criteris» que els lingüistes hem usat per a dir quines maneres de parlar serien una llengua (p. 46-56): extensió, comprensibilitat, etc. La falta d'adequació que hi ha entre l'objecte d'estudi (les maneres de parlar considerades llengües) i la teoria (els «criteris») explica que la sociolingüística procure evitar els tèrmins *llengua* i *dialecte*, davant dels quals preferix recórrer a l'expressió *varietat lingüística* (p. 50). En síntesi:

10. «Criteris» per a dir quines maneres de parlar serien una llengua (extensió, comprensibilitat, etc.): no són adequats
 - a. Falta d'adequació entre l'objecte d'estudi (les realitats lingüístiques considerades *llengües*) i la teoria (els «criteris»).
 - b. Efecte: la sociolingüística evita els tèrmins *llengua* i *dialecte*, i usa l'expressió *varietat lingüística*.

Convé notar que el resultat a què han arribat els sociolingüistes (10b) no desdiu la realitat que he vist entre els lingüistes més competents. En les lectures que vaig fer en acabar la llicenciatura, trobava que, en qualsevol època històrica, els bons lingüistes procuren elaborar una teoria que explique cada manifestació lingüística, siga quina siga la col·lectivitat en què es produïxca la comunicació lingüística: en definitiva, els lingüistes més competents tenen en compte qualsevol «varietat lingüística». A més, això lliga amb l'universalisme que sempre ha practicat la tradició europea, des de Plató i Aristòtil al comparativisme del segle XIX. (Tota una altra cosa seria mirar què ha passat a partir dels «revolucionaris» del segle XX –Saussure, Sapir, Bloomfield, Hjelmslev...–, objectiu que depassa els límits d'este article.)

Si ara focalitzem els estudiants de les Facultats de Filologia, haurem d'observar que el sociolingüiste de Meliana fa, en el llibre que ressenyem, una operació que molts estudiants no veuen desplegar al llarg de la carrera: reflexionar sobre un concepte tan bàsic per a les llicenciatures d'eixa facultat com és *llengua*, tant si els estudiants són de llengua com si són de literatura, ja que la llengua és el primer mitjà de les obres literàries i dels mitjans de comunicació.

Cal subratllar que, l'absència teòrica dita, no és l'única. Un estudiant valencià reflexiu de filologia pot trobar més buits importants en la seua formació universitària. Com ara, no és gens freqüent dedicar classes a tractar objectivament (amb dades lingüístiques i amb argumentacions) el tema del grau d'unitat dels parlars balears, valencians i catalans. Davant d'eixes dos absències, ens podríem formular esta pregunta: si a un estudiant no li han fet explicacions ni sobre el concepte *llengua* ni sobre el grau d'unitat lingüística del balear, el valencià i el català, ¿com ha de poder contribuir, d'una manera objectiva o científica, a una necessitat de la societat valenciana: superar la divisió que hi ha sobre eixa qüestió en els carrers? Pareix una obvietat que, amb dogmes i amb «evidències», no hi ha manera de solucionar un enfrontament social. En realitat, els comportaments dogmàtics tenen una conseqüència social tan lamentable com negativa: fer que augmente la visceralitat de la posició contrària. Ressaltem els dos efectes:

11. Efectes de dos absències teòriques
 - a. Si a un estudiant valencià de filologia no li han reflexionat sobre el concepte *llengua* ni sobre com tractar objectivament el grau d'unitat dels parlars balears, valencians i catalans, ¿podrà contribuir a superar la divisió social?
 - b. Les actuacions dogmàtiques fan que augmente la visceralitat de la posició contrària.

El capítol dedicat a «El món de les llengües» es clou amb dos temes: primer, Mollà exposa dades sobre les llengües que hi han en el món i en Europa (p. 57-70); tot seguit, es centra en la realitat sociolingüística valenciana (p. 71-74).

3 Les llengües: entre la plenitud i la subordinació

3.1 «Llengua i comunitat lingüística» (p. 75-114)

3.1.1 Les llengües sense conflictes vitals

Sabem que a la sociolingüística no li interessen les llengües en elles mateixes. El tema que focalitza són les causes i els efectes socials extralingüístics que té la comunicació lingüística (§2.2, 5b.i). Com a conseqüència d'eixa perspectiva, la sociolingüística es centra en el concepte *comunitat lingüística*, el qual «prioritza la gent (els usuaris)» (p. 77):

1. Sociolingüística: focalitza les causes i els efectes socials extralingüístics de la comunicació lingüística.
 - a. Conseqüència: un concepte central és *comunitat lingüística*.

Mirem en què consistix eixa noció. En la primera part del capítol «Llengua i comunitat lingüística», el sociolingüiste valencià tracta els «elements constitutius de la comunitat lingüística», que poden ser objectius i subjectius. Els objectius són l'existència d'una llengua, la comunicació efectiva entre els parlants d'eixe idioma i, en tercer lloc, l'estabilitat en la comunicació, la qual depén bàsicament de la utilitat social que tinga l'idioma. En resum (2a):

2. «Elements constitutius de la comunitat lingüística»
 - a. Objectius (p. 80-86)
 - i. Comunicació efectiva en la llengua de la comunitat
 - ii. Estabilitat en la comunicació, derivada de la utilitat social de l'idioma.
 - b. Subjectius (p. 86-92)
 - i. Actituds lingüístiques: oscil·len entre l'orgull i la llealtat (que unixen i mantenen la llengua), i l'autoodi (que dividix, enfronta i va contra l'idioma).
 - ii. Normes d'ús, «que permeten, possibiliten i determinen la relació dels membres de la comunitat lingüística».
 - iii. «Un món simbòlic acceptat com a representatiu de la globalitat comunitària».

En (2b), he reproduït els factors subjectius de les comunitats lingüístiques.

Mollà valora la importància de les «actituds» (2b.i) recordant-nos un «axioma clàssic»:

3. Un principi sociològic «clàssic» (p. 88)
 - a. «Si els homes defineixen unes situacions com a reals, aquestes situacions són reals en les seues conseqüències».

Convé notar que el nacionalisme centraliste que reduïx Espanya al castellà aplica sovint el principi sociològic (3a) a fets de la vida quotidiana (com ara en les emissores radiofòniques de música juvenil, cf. «los cuarenta principales»). El valencianisme de la segona mitat del segle XX també l'ha aplicat, però diria que a voltes al revés de com havia de fer-ho. Com ara, si presentem el valencià viu com a una llengua degradada serà degradants els efectes que tindrà eixa actitud. Com que el tema és molt important, el reprendrem més avant (§3.2.2).

Ben mirat, eixe camp (la construcció progressiva del futur a partir de la incidència en fets de la vida quotidiana) és fonamental per a distingir els moviments socials madurs i els corrents infantils, que es centren en teatralitzar proclames. Des de la seua perspectiva, senten les crides que fan com a molt «elevades». Per contra, la gent del carrer no sol vore com es relacionen les paraules que els senten amb els fets quotidians de la seua vida i, com a conseqüència, ignoren les proclames. Precisem-ho: no les consideren en el millor dels casos; perquè, en el pitjor, es situaran contra unes persones que parlen d'una manera estranya, «rara». (Als valencianistes unitaristes de les darreres dècades, una acusació que ens han fet sovint és que «som rars».)

La suma dels factors objectius (2a) i els subjectius positius (2b) dona «cohesió» a la comunitat (p. 87, 88), la qual té un reflex en la *consciència lingüística de les comunitats*, que és la segona part del capítol «Llengua i comunitat lingüística». Mirant-ho bé, la consciència pareix un altre factor subjectiu (2b). Mollà informa que l'existència d'una bona consciència afavorix que els parlants defenguen dos aspectes de la seua llengua: «l'estructura lingüística» i «les funcions lingüístiques, és a dir, de l'ús» (p. 99). En esquema:

4. La unió dels factors objectius i els subjectius «cohesionen» els parlants, fet que es reflectix en la *consciència lingüística*.
 - a. Efecte: els parlants defenen «l'estructura lingüística» i «l'ús».

3.1.2 Les llengües en conflicte amb una altra llengua

La descripció de les llengües sense conflictes importants amb unes altres llengües permet acostar-se a la comprensió dels idiomes que viuen en conflicte amb un altre idioma. Mollà remarca que la difusió social d'una llengua i la substitució correlativa de l'idioma supeditat és un efecte de «valors instrumentals», i no de valors «de caràcter simbòlic (patriòtic, nacional, etc.)» (p. 101). Cal destacar que la substitució d'una llengua per una altra pot ser fulminant quan el factor instrumental té el suport de l'encobriment ideològic que resulta d'aplicar «l'axioma clàssic» (presentar com a real la societat a què volen arribar els qui impulsen la llengua dominant, de tal manera que els aprenents de l'idioma en expansió es senten integrats en eixa *societat virtual*, p. 103). Estem davant d'uns fets centrals en les substitucions d'una llengua per una altra:

5. Difusió d'una llengua dominant, que va substituint la dominada
 - a. El procés es produïx per «valors instrumentals», i no per valors «de caràcter simbòlic (patriòtic, nacional, etc.)».
 - b. La substitució pot ser molt ràpida quan el factor instrumental té suport ideològic (als parlants de la llengua subordinada, els presenten com a real la societat a què volen arribar els parlants dominants).
 - c. Efecte: el fet d'abandonar la llengua pròpia i usar l'idioma en expansió els fa sentir-se integrats en una *societat virtual*.

Hem de matisar que la centralitat dels valors instrumentals no implica que l'adquisició de la consciència no tinga importància en els processos de recuperació de l'ús públic d'una llengua marginada. Podríem dir que l'esquema de 5 és vàlid per a l'expansió de les llengües dominants. En el cas de la recuperació de les llengües marginades en la seua pròpia societat, l'adquisició o l'augment de la consciència és indispensable, com comentarem més avant (§3.2.1, 11b.ii; §4.2, 5). Destaquem-ho (6a):

6. Recuperació d'una llengua marginada en la seua societat
 - a. L'adquisició o l'augment de la consciència és indispensable (§3.2.1, §4.2)

- b. La creació de l'espai comunicacional i la simbolització de la llengua són efectes de la recuperació («i no pas al contrari»).

Mollà nota que la creació de l'espai comunicacional i la simbolització de la llengua són efectes del procés («i no pas al contrari», p. 103). Eixa observació té (no cal dir-ho) una importància enorme per a planificar adequadament els processos de recuperació lingüística i evitar l'error de voler començar la casa per la teulada (6b). La veritat és que tota la informació resumida en 6 seria preferible tractar-la en la part dedicada a la recuperació de les llengües marginades (ací, §4 i §5), ja que altrament apareixen afirmacions que, encara que deuen ser molt importants (6b), als lectors els costa comprendre-les (o no les comprenen).

Des del principi del capítol «Llengua i comunitat lingüística», el sociolingüiste valencià descriu característiques que s'oposen a les visions fonamentalistes (o essencialistes). Eixes maneres errònies d'interpretar la realitat tenen en comú que miren la llengua fora dels parlants i de la societat en què viu. La conseqüència és vore parcialment la realitat, deformar-la i, com a resultat final, no comprendre-la. En (7b-c), n'hi han dos exemples:

7. Fonamentalisme (o essencialisme): què és (a); oposició de Mollà (b-c)
- a. El fonamentalisme és mirar la llengua fora dels parlants i fora de la societat.
 - i. Efectes: vore només una part de la realitat, deformar-la i no comprendre-la.
 - b. «La llengua existirà en la mesura que hi haurà usuaris que la faran servir [...]. Quan algú parla metafòricament de *mort lingüística* es refereix, en realitat, a la desintegració d'un grup humà.» (p. 77).
 - c. Comentant la capacitat que tenen els noms i les «grafies» per a convertir-se en símbols, afirma que «la mostra més patètica seria la confusió entre el símbol i la realitat: l'essencialisme» (p. 77).

A continuació de la citació de (7c), el nostre autor descriu en poques línies tres dels perills forts en què pot caure el valencianisme:

8. Tres dels errors essencialistes en què podem incórrer els valencianistes: «el purisme lingüístic», «l'extremisme antroponímic» i «el victimisme».
- a. «Les comunitats en situació minoritària són sovint les que simbolitzen més agudament els respectius idiomes, fins al punt que el valor *sagrat* de l'idioma esdevé un recurs *compensatori* de la seua situació social real. De fet, l'existència d'aquests mecanismes amb la intenció d'autoenganyar-se, d'eclipsar la pròpia condició, és una característica comuna a les comunitats lingüístiques en procés de descomposició. L'exaltació del purisme idiomàtic i del folklorisme lingüístic, com també l'extremisme antroponímic, són manifestacions d'aquests comportaments sublimatoris. El victimisme o el recurs al *culpable* exterior són també elements que sovintegen en la conducta subordinada.» (p. 92)

Potser hauria sigut preferible parlar de *puritanisme* (o de *purisme tronat*), ja que l'existència d'un cert grau de purisme no solament és una necessitat de les llengües que intenten recuperar la llibertat i la dignitat, sinó també de tota llengua sana. Per raons que depenen de la naturalesa més profunda del llenguatge, els idiomes concrets no tendixen a la unificació, sinó al revés, a la diversificació. Precisament, és eixa característica la que justifica la necessitat del sentiment de conservació i de cohesió (que al capdavall això és el purisme lingüístic). Dos apartats més avant (§3.2.2), farem una reflexió al

voltant de la nostra lingüística a partir del puritanisme i del principi sociològic que una situació social presentada com a real és real en els efectes que té.

Per una altra banda, els lectors podrien reflexionar sobre la relació que hi ha entre «l'extremisme antroponímic» i la negativa pràctica a anomenar el valencià com a valencià, que és un fet freqüent (ara, en retrocés) en un sector del nacionalisme valencià.

3.2 «Varietats i registres de la llengua» (p. 115-139)

3.2.1 Encerts de Mollà davant de la normativa lingüística

Quan el nostre autor ja ha explicat com són les comunitats lingüístiques equilibrades i plenes (i, paral·lelament, ja ha donat algun indicatiu sobre com funcionen els processos de substitució d'una llengua per una altra), tracta les variacions que trobem en qualsevol llengua. Opina que les variants geogràfiques es veuen des de «valoracions prejudicades» de *correcte* / *incorrecte* i *bonic* / *lleig* (p. 118):

9. Variacions en les llengües
 - a. Geogràfiques: es jutgen des de «valoracions prejudicades» de {*correcte* i *incorrecte*} i {*bonic* i *lleig*}.
 - b. Socials (anomenades *registres*): la més important és la *llengua culta* (o *pública*, o *comuna*, o *estàndard*).

Les variacions socials (que reben el nom de *registres*) depenen de diversos factors: quines són les persones que parlen, i quin és el tema, la situació, el mitjà, la intenció i la informació que es dona (p. 122). Dins de les variacions socials, la més important és l'anomenada *llengua culta* (o *pública*, o *comuna*, o *estàndard*, p. 129-138).

Convé notar que, entre nosaltres, hi ha qui tracta les variants geogràfiques com a variants socials. Així, els valencians percebem la paraula *xicotet* com a normal i corrent. En canvi, els qui voldrien que eixe adjectiu no formara part de la llengua culta asseguren que no seria «formal» (o no seria «estàndard»). Destaquem-ho:

10. Una confusió en una part del valencianisme
 - a. Tractar les variants geogràfiques (9a) com a variants socials (9b).
 - b. Exemple: la paraula *xicotet*. Els qui voldrien que no formara part de la llengua culta diuen que no seria «formal» (o «estàndard»).

Mirem quines són les dos característiques bàsiques de la llengua culta (9b). En primer lloc, ha de ser «*coneguda* (compartida)». En segon lloc, ha de ser «*acceptada* (sentida com a pròpia)». En les llengües no supeditades, el camí habitual és aconseguir que la llengua considerada culta aprofite a tothom per a alguna cosa (p. 130). En canvi, en les llengües marginades és absent la utilitat social i poden faltar el coneixement i l'acceptació. En eixa situació, és ben important que els professionals de la llengua tinguin en compte «el valor simbòlic i aglutinant (identificador) que serveix de referència a tots els parlants» (p. 131). Ben mirat, en les llengües marginades la identificació dels parlants amb la llengua culta serà un mitjà important per a sentir-la com a pròpia, acceptar-la i usar-la. Resumim-ho:

11. Característiques i mitjans de la llengua culta (o *pública*, o *comuna*, o *estàndard*)
 - a. Característiques bàsiques
 - i. La llengua culta ha de ser compartida (o com a mínim coneguda).
 - ii. La llengua culta ha de ser sentida com a pròpia (o com a mínim acceptada).
 - b. Camins habituals

- i. En les llengües no supeditades: aconseguir que la llengua culta aprofite a tothom per a alguna cosa.
- ii. En les llengües marginades (a on no es donen –en part o del tot– les condicions de *a*), els professionals de la llengua han de vigilar que els parlants puguen identificar-se amb la llengua culta.

Cal observar que, durant la segona mitat del segle XX, els lingüistes valencians no hem tingut tan en compte com convenia la necessitat que els valencians ens identifiquem amb la llengua culta. En 1984, Lluís Polanco va posar de manifest eixa deficiència, però els lingüistes valencians li vàrem fer molt poc de cas. Encara que no amb tanta intensitat, la preocupació escassa per la identificació també s’ha donat en Catalunya a partir del Noucentisme. Recentment, el mateix procés s’ha produït entre els balears (a partir del moment en què el mestratge de Francesc de B. Moll ha reculat). En el pròxim apartat, reprendrem eixa qüestió.

Quan parlem de llengua, hem de posar exemples de tota afirmació, de manera que mirarem una manifestació de pensar poc en la identificació. La llengua espontània usa un sistema de la impersonalitat en què hi ha una pluralitat de components (cada u amb un valor privatiu), mentres que una part dels documents escrits recorren a un constituent únic («*es + verb*»). Eixa separació del valencià normal i corrent és un efecte d’adoptar el model del castellà escrit. Així, Mollà podria dir, parlant espontàniament, l’oració de (12a.i). En canvi, la redacció del llibre fa diversos canvis, u dels quals és substituir la construcció *l’atenen* per «*se l’atenga*» (12b.i):

12. Separacions negatives entre el valencià parlat i una part del valencià escrit
- a. Valencià parlat: pluralitat de construccions impersonals, cada una amb un valor privatiu. En (i), n’hi han dos construccions diferents: *no se li acudiria a ningú* i *l’atenen*.
 - i. *No se li acudiria a ningú sentir-se discriminat si en un país diferent del propi l’atenen en la llengua del país a on es troba.*
 - b. Part del valencià escrit: imita un castellà llibresc, que només usa una construcció («*es + verb*»). Versió que apareix en el manual (i): recorre a les construccions *a ningú no se li acut* i *se l’atenga*.
 - i. *A ningú no se li acut de sentir-se discriminat perquè en un país diferent del propi se l’atenga en la llengua del país on es troba* (p. 226).
 - c. Dos exemples més
 - i. Paraules implicades per la negació en el valencià parlat: habitualment, després del verb (*Ara, no ve mai*; en *a.i*, *No se li acudiria a ningú...*).
 - ii. Paraules implicades per la negació en el castellà escrit: molt sovint davant del verb. Imitacions d’una part del valencià escrit: *Ara, mai no ve* / en (*b.i*), *A ningú no se li acut*.
 - iii. Constantí Llombart: *perfeccionar la llengua materna introduint veus noves*. Exemple històric: *el Camp Nou del Barcelona*
 - iv. Llengua del manual: *La comunicació global: els nous factors*. Exemple actual: *el nou camp del València*

En realitat, hi han escriptors valencians que es separen innecessàriament del valencià parlat, actuació que sovint és la supeditació a un castellà llibresc. D’eixes separacions, n’hi han que són fàcils de percebre (com la comentada en 12a-b) i n’hi han que costen

més de vore. Com ara, mentres el valencià sol dir les paraules implicades per la negació després del verb (12c.i), el castellà escrit sol anteposar-les, i una part del valencià escrit s'allunya del valencià parlat i imita el castellà escrit (12c.ii). Un altre exemple: allà a on Constantí Llombart escrivia en el segle XIX *perfeccionar la llengua materna introduint veus noves* (p. 181 del manual), els lectors del llibre que comentem troben *La comunicació global: els nous factors* (p. 202). Semblantment, fa uns anys es va construir *el Camp Nou del Barcelona*. En canvi, ara farem *el nou camp del València*. Convé matisar que el factor decisiu no és el lloc (València i Barcelona), sinó la cronologia: si fa uns anys haguérem fet *el camp nou del València*, eixe seria el nom que tindria, de la mateixa manera que si ara feren *el nou camp del Barcelona* els mitjans de comunicació promourien probablement eixe orde (*el nou camp*).

La veritat és que el camp que ara comentem (les separacions que una part de la llengua escrita fa davant la llengua popular per subordinació al castellà escrit) és molt més important que no els quatre detalls que ha «sacralitzat» (§3.1.2, 8a) una part del valencianisme (com ara les formes reforçades dels adjectius demostratius *-aquest, aqueix-*, enfront de les simples *-este, eixe-*). Això no obstant, els lingüistes (tant els valencians com els balears i els catalans) hem treballat ben poc unes deformacions lingüístiques que tenen uns efectes tan importants com els següents: dignificar el valencià viu, augmentar l'autoestima dels valencians i mostrar a la gent del carrer que una de les obligacions del model lingüístic valencià és mantindre característiques lingüístiques de la llengua que ells practiquen cada dia. La conseqüència final de tot el procés és clar: qui no s'identifique amb els valencians reals difícilment escriurà bé en valencià. Destaquem les deduccions a què hem arribat:

13. Efectes de mostrar les diferències entre el valencià parlat i el castellà escrit
 - a. Dignificar el valencià col·loquial.
 - b. Incrementar l'autoestima dels valencians.
 - c. Ensenyar als valencians humils que una de les obligacions del model lingüístic valencià és practicar característiques lingüístiques de la llengua que ells usen cada dia.
 - d. Conseqüència final: qui no s'identifica amb els valencians de carn i ossos no escriurà bé en valencià.

Hem de notar que dignificar el valencià viu equival a dignificar-nos als valencians, de la mateixa manera que degradar el valencià viu equival a degradar-nos a nosaltres mateixos.

Hem comentat com d'important és que Mollà remarque que, en la recuperació de les llengües marginades, una de les condicions de la llengua culta és que els parlants s'hi identifiquen (11b.ii). Passem a un altre encert del sociolingüiste valencià. En l'apartat dedicat a «confusions i malentesos» (títol que apareix regularment al llarg del manual), el nostre autor fa una diferenciació ben fàcil d'entendre: no és igual la normativa lingüística que la llengua culta. Les normes lingüístiques les elaboren els «legisladors». En canvi, la llengua culta està confeccionada per la societat partint de l'ús espontani i de les normes (p. 131). En les llengües que tenen una institució normativitzadora (l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en el cas del valencià), les normes estan en la gramàtica i el diccionari de la institució. En canvi, la llengua culta apareix en els parlaments públics, en els mitjans de comunicació i en la literatura. Cal dir que les institucions normativitzadores i les normes explícites poden faltar, sobretot en les societats molt cohesionades. Un bon exemple som nosaltres: la llengua culta que es forma en les Illes Balears, en València i en Catalunya durant l'Edat Mitjana. Una manifestació actual d'eixa situació està en l'anglès. Ací tenim una síntesi del tema:

14. No és igual la normativa lingüística i la llengua culta (tractat en «confusions i malentesos», apartat que apareix regularment al llarg del manual)
 - a. Normes: elaborades pels «legisladors».
 - i. En les llengües amb una institució normativitzadora, estan contingudes en la gramàtica i el diccionari de la institució.
 - b. Llengua culta: confeccionada per la societat partint de l'ús espontani i de les normes.
 - c. En la llengua d'una societat molt cohesionada, no és necessària una institució normativitzadora.
 - i. Dos exemples: el valencià del segle XV i l'anglès actual.

A pesar de la distinció simple entre normativa (14a) i llengua culta (14b), hi ha algun lingüiste que veu foscament una cosa clara (habitualment, els qui substituïxen el fet que un constituent siga o no siga normatiu pel grau de «formalitat» que tindria). Convindria mirar si la confusió conceptual entre *normativa lingüística* (14a) i *llengua culta* (14b) deriva d'emmirallar-se davant de l'anglès (a on es parla sovint de *formal* i *informal*). Ara bé, pareix obvi que la situació del valencià no és precisament la que té una de les llengües més poderoses del món. Si volem eixir de la marginalitat en què malviu el valencià, dos de les exigències són partir de la realitat i tindre ben en compte les condicions que posen els sociolingüistes (11a: la llengua culta ha de ser coneguda i acceptada; 11b.ii: com que eixes condicions fallen en les llengües marginades, cal vigilar que els parlants s'hi puguen identificar).

Posem un exemple de la confusió que comentem. Hi ha qui pensa (i sobretot practica) que la forma *avant* seria «poc formal». L'opció «formal» (o «estàndard», un altre anglicisme) seria *endavant*, per molt que *avant* siga la forma clàssica de tota la llengua, i encara que *avant* siga la forma popular del valencià i la que reivindicava amb rotunditat Enric Valor:

15. Posició de Valor (1977: 174 n. 3) sobre l'ús de *avant* i *endavant*
 - a. «*Endavant* i *endarrere* són pràcticament desconeguts en la llengua antiga i clàssica, i llurs orígens (vegeu aquests adverbis en el Diccionari Català-Valencià-Balear) són més aviat dialectals. En conseqüència, si no és per alguna raó estilística, trobem que els escriptors valencians no tenen per què abandonar l'ús de *avant* i *arrere* o *enrere*, que són els clàssics i alhora els vius d'una manera general en tot el nostre País».

La poca precisió que hi ha en l'ús de l'adjectiu *estàndard* i la vaguetat a l'entorn del terme *dialectal* ajuda a entendre que, en l'ús d'eixes paraules, u té la impressió que també hi ha circularitat: una forma, una paraula o una construcció seria «dialectal» quan no seria «estàndard»; i seria «estàndard» si no és dialectal.

Tancarem l'estudi de Mollà (2002) davant de la normativa aplaudint una altra distinció seua: ha d'haver una influència «recíproca» entre les regles de la normativa lingüística i la consolidació de la llengua culta. Concretament, quan es dóna el cas que la llengua pública rebutja un constituent lingüístic (per molt normatiu que siga), el sociolingüiste valencià opina que cal modificar la normativa (p. 136). Estem davant d'una qüestió que interessa tant als lingüistes com als sociolingüistes: l'assimilació social de les normes. Sobre eixa qüestió tan important, hauríem de tindre molts treballs, però la realitat actual no és eixa (els lectors interessats trobaran deduccions i indicacions molt significatives en Mas 2008: 132-133, 164, 168, 174). Ressaltem-ho (16a):

16. Quan la societat no assimila una norma, cal canviar-la (a). Coincidència amb Fabra (b)

- a. Quan la llengua comuna rebutja un constituent lingüístic (per molt normatiu que siga), Mollà opina que cal modificar la normativa.
 - i. Molt pocs treballs. Una de les poques excepcions és Mas (2008).
- b. «L'acceptació d'una innovació per una gran part de la massa parlant és un fet d'una importància cabdal. Aquesta acceptació pot fer bona àdhuc una innovació perfectament arbitrària; en canvi, un gir antic caigut en desuetud no pot ésser en rigor considerat de nou com a català sense aquella acceptació. Tota provatura en vista a una millora és lloable; no seria lloable, però, que el propugnador d'una innovació s'entossudís llarg temps a mantenir-la davant la seva inacceptació per part de la massa parlant, i ja és un indicatiu d'aquesta inacceptació que la majoria dels bons escriptors no s'hi adhereixin. [...] En general, [...] cal esperar llur adhesió [dels escriptors], la qual és una garantia d'encert, d'encert no solament quant a la bondat intrínseca de la nostra innovació, sinó quant a la seva viabilitat dins la llengua comuna.» (Fabra, 1927: 173-174).

La perspectiva de Mollà quadra amb una afirmació de Pompeu Fabra (16b). Al cap de tres dècades d'haver restituit el valencià a l'escola, són abundosos els motius per a aplicar el criteri de 16. Per contra, les aplicacions cauen en comptagotes (i sense agrupar-les, presentar-les en públic i divulgar-les).

3.2.2 Sobre les causes d'una visió «degradada» de la nostra realitat lingüística

És pertinent que un manual de sociolingüística faça alguna observació crítica sobre les normatives lingüístiques i, si l'autor és valencià, hauria d'aplicar les deduccions a la nostra normativa. Si m'ho permeteu, faré una digressió que ens acostarà cap a un fet destacable: mostrar que una part dels nostres lingüistes no actua en l'orientació més adequada. Els lectors que no els interesse el tema, poden passar a la secció següent (§4).

Entre una part dels professionals de la llengua, està estesa la creença que tindriem una normativa delimitada i fixada. Això no obstant, Joan Solà opinava d'una manera prou diferent. Pensava que usàvem el terme *normativa* d'una forma vaga, ja que contindria creences que «s'han propagat de sotamà» entre «els correctors i els professors»; a més eixes creences serien «confuses, confusionàries i empipadores». Mirem les seues paraules (17a):

17. Vaguetat en què s'usa «la normativa» (a) i necessitat de donar fonts i justificacions (b)

- a. «Tantes vegades que he insistit sobre aquesta qüestió i mai no m'havia pres la molèstia de consultar precisament la normativa. La raó no és altra que la vaguetat amb què durant dècades hem utilitzat tots plegats el concepte de normativa: barrejant el que diuen certs manuals amb el que s'ha més o menys propagat de sotamà entre els correctors i professors. En podríem dir la tradició escrita i oral, si no fos que en aquest llibre precisament vull intentar de clarificar uns terrenys notablement confusos, confusionaris i empipadors.» (Solà 1994: 303)
- b. «Vet-ho aquí: anar a les fonts és el que hem de fer almenys els professionals, si no volem haver de ballar sempre el ball que toquen els discjòqueis de torn.» (Solà 1994: 304)

Per a clarificar un tal panorama, l'exigència és clara: dir quina és la font de cada hipotètica norma i, sobretot, exposar en quins fets es fonamenta (17b).

En eixa situació, se'n poden fer de ben grosses, com ara quan un corrector d'una publicació seriosa em va canviar la construcció valenciana *a mitjan camí* (que és popular i genuïna) per la forma acastellanada *a mig camí* (18a). Potser és més greu una altra «correcció». Un altre professional de la llengua em va substituir la preposició *damunt* per *a sobre* (18b). I tot això sense consultar-ho a l'autor «corregit»:

18. «Correcció» de construccions valencianes genuïnes i populars
 - a. Un corrector canvia la construcció *a mitjan camí* per la forma acastellanada *a mig camí*.
 - b. Un altre substituïx la preposició *damunt* per *a sobre*
 - i. Versió original: *I, damunt, els moviments d'alliberament nacional serien intrínsecament perversos*
 - ii. Versió publicada: *I, a sobre,...*

La falta de formació sobre què és normatiu i què no ho és més algun altre error (com ara la confusió entre *normativa lingüística* i *llengua culta*, §3.2.1, 14) deu haver influït en l'aparició d'una creença molt perjudicial per a la societat valenciana: mirar d'una manera negativa el valencià parlat. Així, Mollà cita en les p. 138-139 un membre valencià de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (Vicent Pitarch) que fa estes dos operacions: emfatitza les diferències internes entre els parlars balears, valencians i catalans («la diversitat dels parlars: desfasaments i dessincronització històrica») i veu eixa realitat com a una «degradació intrínseca de l'idioma». Si eixes paraules foren certes, ens hauríem d'horritzar: la llengua parlada no solament estaria «degradada», sinó que la degradació serina «intrínseca» i, per tant, la deformació afectaria «la natura essencial» de la llengua, «la constitució íntima» de l'idioma. Realment, la llengua parlada seria un bunyol. Ací tenim les paraules de Mollà (19a) i una de les implicacions (19b):

19. Afirmacions d'un membre valencià de l'Institut d'Estudis Catalans
 - a. «Segons aquest mateix autor, aquests són els principals entrebancs lingüístics per a la conformació de l'estàndard català i la seua correlativa difusió:
 - i. La diversitat dels parlars: desfasaments i dessincronització històrica.
 - ii. Degradació intrínseca de l'idioma.» (p. 138-139)
 - b. Efecte de (a.ii): la llengua parlada no solament estaria «degradada», sinó que la deformació afectaria «la natura essencial» de la llengua, «la constitució íntima» de l'idioma.

Si recordem el principi sociològic que una situació social presentada com a real és real en els efectes que té (§3.1.1, 3), convindrem que la senda de 19 és molt negativa. Precisem-ho: és *intrínsecament* negativa. A més, es basa en una creença *falsa*. En efecte, el valencià popular no està «degradat intrínsecament», ja que les estructures lingüístiques bàsiques de l'idioma segueixen vitals en la llengua viva, tant en la fonologia com en la flexió, tant en la sintaxi com en les paraules gramaticals, tant en la derivació com en el lèxic bàsic (que és el que usem més sovint). Crec que no parle per parlar, ja que eixes afirmacions trobe que estan demostrades en la meua gramàtica (Saragossà 2003). La causa de la deformació de la realitat lingüística a què hem arribat apareix en el llibre de Mollà: està en les interpretacions essencialistes de la realitat, en la «sacralització», que en les paraules de (19a.ii) arriba a l'extrem: «la mostra més patètica seria la confusió entre el símbol i la realitat» (rellegiu senceres les citacions 7 i 8 de §3.1.2).

En el pol oposat a eixa visió «degradada», una actitud patriòtica realista i arrelada anima a recórrer dos camins complementaris: en primer lloc, mostrarem que la llengua del carrer té una *infinitat* de característiques positives, una bona part de les quals afecten el cor de la llengua (i, per tant, la llengua viva no pot estar «degradada» –ni encara més poc «intrínsecament degradada»–); en segon lloc, també sabrem demostrar que, a pesar de les adversitats històriques, la llengua que es parla en els carrers balears, valencians i catalans continua tenint una unitat prou alta.

Els lectors que vullguen vore exemples de les dos afirmacions anteriors, poden consultar la meua gramàtica. Com ara, sobre la importància estructural de la llengua viva podeu mirar el capítol 2 (que tracta els adjectius quantitius i els determinatius), el 4 (que exposa de quina manera tan clara podem explicar de què depèn bàsicament que la gent del carrer use els pronoms febles), el 5 (estructures fonològiques) i el 6 (estructures flexives o morfològiques). Pel que fa a la unitat lingüística del balear, el valencià i el català, podeu mirar, en l'índex analític, les referències de l'entrada *valencià: unitat amb els parlars de les Illes Balears i de Catalunya*, sobretot la referència que indica quin és el criteri bàsic (p. 196) i la que exposa quin és el fonament històric de la unitat (p. 251-253). Fem una síntesi sobre el camí que, a més de ser objectiu, s'oposa a les visions que, justament per ser essencialistes, «degraden» la realitat:

20. De la «degradació» (19) a la dignificació amb mitjans objectius
 - a. Mostrar que la llengua viva té una *infinitat* de característiques positives, moltes de les quals són estructurals.
 - i. Exemples: n'hi han molts en els capítols 2, 4, 5 i 6 de Saragossà (2003).
 - b. Demostrar que, a pesar de les adversitats històriques, la llengua que es parla en els carrers balears, valencians i catalans segueix tenint una unitat efectiva.
 - i. Exemple: referències de l'entrada «*valencià: unitat amb els parlars de les Illes Balears i de Catalunya*», en l'índex analític de Saragossà (2003).

Contat i debatut, els lingüistes balears, els valencians i els catalans tenim l'obligació de mostrar positivament la llengua viva per tres exigències que vénen de tres camps socials diferents: la ciència, l'ètica i la política. En primer lloc, la vitalitat i la unitat de la llengua no és un dogma, sinó predominantment un fet i, com a conseqüència, si actuem objectivament o científicament aportarem dades lingüístiques i argumentacions que demostrin el fet (sense silenciar les mancances i els constituents en què no hi ha unitat). Per sort, una de les conseqüències afortunades de la ciència és *saber mirar el món en què vivim*. Per contra, l'essencialisme es limita a una part de la realitat, la deforma i, com a conseqüència, no la pot comprendre (mireu §3.1.2, 7a).

En segon lloc, l'ètica també obliga a mostrar positivament la realitat de la llengua viva. La marginació social d'una llengua produïx inseguretats i desconfiança en els parlants d'eixe idioma. En conseqüència, els lingüistes (i els intel·lectuals en general) tenim l'obligació d'elaborar documents i actituds que, respectant l'objectivitat, donen confiança a la gent del carrer en ella mateixa (com a persones i com a membres d'un poble). En canvi, si actuem incrementant la inseguretats i la desconfiança haurem de pensar que anem al revés de com hauríem de caminar.

En tercer lloc, la política porta al mateix resultat: sense amagar ni deformar l'objectivitat i les necessitats ètiques dels valencians, hem de presentar el valencià d'una manera tal, que ja anem configurant i fent realitat el futur cap al qual volem caminar. I, tot això, per mitjà d'incidir en fets lingüístics de la vida quotidiana, que és a on hem de

comprovar finalment si actuem bé o malament. Al capdavant, l'objectiu bàsic és aplicar «l'axioma clàssic» (§3.1.1, 3) al món de la llengua. En síntesi:

21. La ciència (*a*), l'ètica (*b*) i la política (*c*) aconsellen que els lingüistes mostrem positivament el valencià parlat
 - a. La vitalitat del valencià i la unitat amb el balear i el català no és un dogma, sinó predominantment un fet.
 - i. Conseqüència: hem d'aportar dades lingüístiques i argumentacions que demostren el fet (sense silenciar les mancances i les divergències).
 - b. La marginació d'un idioma produïx inseguretat i desconfiança en els seus parlants.
 - i. Conseqüència: hem d'actuar contrarestant eixos efectes (i mai fent-los més grossos).
 - c. Hem de presentar la realitat lingüística d'una manera tal, que ja anem configurant i fent realitat el futur cap al qual volem caminar.
 - i. Causa: «l'axioma clàssic» (una situació social presentada com a real és real en els efectes que té, §3.1.1, 3)

4 Les llengües marginades en la seua societat

4.1 «*Bilingüisme i conflicte lingüístic*» (p. 141-159)

Els dos capítols que hem tractat en la secció anterior (dedicats als conceptes *comunitat lingüística* i *variacions lingüístiques*, §3) tenen com a finalitat bàsica descriure la situació sociolingüística de les llengües que són úniques o clarament dominants en un territori concret. És ben coherent que, en haver fet eixa operació, Mollà s'encare al cas en què un idioma se n'entra en el territori d'una altra llengua i va desplaçant-la progressivament. Però anem a poc a poc.

El bilingüisme pot ser individual (quan una persona sap parlar més d'una llengua). Com és sabut, el multilingüisme és una exigència en el món actual (p. 147), aptitud que el Parlament europeu recomana sovint. Això no obstant, eixa necessitat és molt més laxa per als anglòfons. El bilingüisme també pot ser territorial (quan en un territori es parlen diverses llengües, cada una en una part concreta, com en Suïssa). Eixes dos classes de bilingüisme no són problemàtiques. El conflicte apareix en el bilingüisme social: quan l'ús d'una llengua no depén solament ni de la persona que parla ni del territori en què parla, sinó sobretot dels altres individus i grups socials d'eixa societat (p. 146). Diguem-ho d'una manera més simple. Ara, hi ha una llengua pròpia d'un territori i una llengua que ha sigut portada de fora. L'alternança idiomàtica sol estar organitzada segons unes normes d'ús social, habitualment a favor de la llengua de fora (p. 147). Eixe desequilibri explica que hi ha inestabilitat, la qual desemboca en un procés en què la llengua dominant substituïx progressivament la llengua pròpia. Per tant, és comprensible que els sociolingüistes parlen de *conflicte lingüístic* (p. 147). Resumim-ho:

1. Bilingüisme: classes (*a*); el bilingüisme que sol ser conflictiu (*b*)
 - a. Classes de bilingüisme
 - i. Individual (quan una persona sap parlar més d'una llengua).
 - ii. Territorial (com ara en Suïssa).
 - iii. Social: vegeu *b*.
 - b. Bilingüisme social

- i. En un territori, hi ha una llengua pròpia del territori i una llengua que ve de fora.
- ii. L'ús de cada idioma depèn de normes, habitualment decantades contra la llengua pròpia. Per tant, la situació és inestable.
- iii. Resultat: l'idioma dominant va substituint la llengua pròpia.

Quan un parlant de la llengua supeditada aprèn la llengua de fora, ho fa per una exigència social, ja que no conèixer la llengua dominant provoca un estigma, una marginació, la qual impedeix participar en la vida de prestigi (que està lligada a la llengua dominant). En canvi, si un parlant de la llengua de fora aprèn la llengua pròpia del territori no ho fa per necessitat, sinó per voluntat, com a tria personal (p. 148). L'equilibri entre les dos llengües no és possible (p. 150). La substitució lingüística es fa com a mínim en tres generacions (p. 151). Com que el procés no és precisament encomiable, hi ha un maquillatge social: intenten tirar terra sobre l'estigma la llengua pròpia exaltant la condició intrínsecament bilingüe que tindria la societat en que està produint-se la substitució lingüística (p. 157-159). Reduïm-ho a un esquema:

- 2. Mitjans socials per a afavorir la llengua dominant
 - a. La vida considerada moderna (o de prestigi) va unida a la llengua de fora. No conèixer-la genera estigma i marginació social.
 - b. Per a amagar la degradació de la llengua subordinada, es fa una exaltació de la condició intrínsecament bilingüe que tindria la societat substituïdora. La generalització de la llengua dominant i l'extinció de l'idioma supeditat necessita com a mínim tres generacions.

En la col·lisió de dos llengües, també es pot produir una hibridació de les dos, anomenada *pidgin* o *crioll* (p. 156). Recordem que l'anglès actual té característiques de crioll, ja que en la fusió entre l'anglosaxó i el normand varen passar a l'anglès centenars de paraules franceses (i també l'alfabet). Hi ha una tercera possibilitat: que la llengua marginada es recupere. En eixe cas, apareix un procés de normalització lingüística:

- 3. Més possibilitats
 - a. Hibridació de les dos llengües, anomenada *pidgin* o *crioll*.
 - b. Recuperació de la llengua marginada, cas en què hi ha un procés de normalització lingüística.

4.2 «La normalització lingüística» (p. 161-177)

La normalització lingüística no és mai un retorn al passat, sinó sempre un procés que mira al futur per a solucionar el conflicte lingüístic. En eixe camí, la comunitat lingüística s'ha de cohesionar (p. 163). Habitualment, la substitució i la normalització apareixen lligades a més processos, sobretot la modernització i la nacionalització d'una societat (especialment per mitjà de la burocràcia, de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació, p. 166):

- 4. Marc de les recuperacions
 - a. La comunitat lingüística s'ha de cohesionar.
 - b. El procés anterior sol anar unit a un projecte de modernitzar la societat.
 - c. Tres mitjans destacables per a assolir la cohesió i la modernització són l'ensenyament, els mitjans de comunicació i la burocràcia.

Una altra de les característiques imprescindibles de les normalitzacions és que el conflicte lingüístic passe, de latent i amagat, a ser explícit (p. 167). Eixe procés es

produïx sobretot en períodes de confrontació social i política (p. 170). Mollà no explica si la confrontació és interna al territori a on s'ha produït la supeditació d'una llengua, o si és del territori supeditat amb el territori d'a on prové la llengua dominant. No sé si eixe buit es podria relacionar amb l'actuació del valencianisme unitariste de la segona mitat del segle XX, que ha entés que la confrontació era interna. En canvi, pareix clar que, sense un consens intern majoritari, una llengua marginada difícilment es recuperarà. Per tant, la confrontació deu ser externa. Com ara, mentres el govern d'Espanya feia un ferrocarril d'alta velocitat entre Madrid i Albacete que havia de tancar perquè no tenia pràcticament viatgers, resulta que la via de tren entre València i Barcelona (que també és la via que porta les mercaderies valencianes a Europa), a més de no ser d'alta velocitat, ha tingut durant dècades una sola línia entre Tortosa i Tarragona, i eixa línia era tan deficient, que en algun tros els trens anaven a pas de tartana. Més avant, trobarem una condició de Mollà que comporta que la confrontació és externa.

Si el conflicte és latent, no es qüestiona perquè forma part de la normalitat assumida i, per tant, no es nota (p. 170). Quan s'explicita, facilita que els parlants esdevinguen conscients del procés de substitució lingüística (156, 167, 170, 175). La conscienciació permet elaborar solucions concretes per a maneres específiques de dominar (p. 168). El problema ha de ser públic i social, ja que eixes condicions demanen que la solució siga reorganitzar globalment la societat (p. 168). En el procés, el paper dels intel·lectuals és important, per tal com són els qui han de crear les alternatives i, per mitjà d'una relació adequada amb la resta de la societat, han de reeixir (p. 171-172).

El triomf depén més del consens social que no de disposicions legislatives (p. 173). Quan els lectors veuen eixa condició, deduïxen que la necessitat d'un consens social exclou que la «confrontació» siga interna. A més, dient eixes paraules Mollà s'oposa al valencianisme del tercer terç del segle XX, que ha buscat més les «disposicions legislatives» que no el consens i el suport de la gent del carrer (sobretot a partir de la Batalla de València).

La decisió de fer una normalització lingüística ha de ser personal, social i política, i necessita una acció decidida, adequada i eficaç, paral·lela a unes condicions socials, econòmiques, culturals i polítiques necessàries (p. 156). L'avanç de la normalització ha de ser individual (aprenentatge i cultivació, siga per a augmentar els usos, siga per a aprendre la llengua supeditada), social (han de canviar les normes d'ús, els valors, les actituds i els prejudicis, i ha d'augmentar l'índex d'utilitat i l'oferta d'ús) i territorial (ha d'augmentar la cohesió dels parlants, p. 174-176).

Els lectors convindran amb mi que les condicions que posa Mollà (la importància del consens social, l'activitat dels intel·lectuals i la necessitat que la seua relació amb la resta de la societat siga adequada) conviden a fer moltes reflexions. Com ara, opine que un intel·lectual competent i responsable ha de saber crear il·lusió i, com a conseqüència, ganes de treballar i d'incidir en la societat. A més, ha d'assolir eixes metes actuant d'una manera objectiva, és a dir, fonamentant-se en dades reals i en argumentacions. En canvi, hem d'evitar l'actitud contrària (com ara la d'aquells que Albert Manent anomenava «catastrofistes» en una polèmica del principi del segle XXI). La realitat no és mai negativa. La negativitat es troba en els projectes socials que u presenta. Concretament, una proposta inadequada acaba tenint efectes negatius, tant sobre la realitat com sobre la consciència de les persones que volen materialitzar el projecte.

Però parem de reflexionar i busquem una síntesi de les condicions dites, que és necessària per a delimitar la proposta de Mollà i poder avançar:

5. Més condicions estructurals de la recuperació

- a. El conflicte lingüístic ha de passar, de latent i amagat (cas en què no es qüestiona), a ser explícit i, per tant, conscient.
- b. La conscienciació permet elaborar alternatives concretes per a maneres específiques de dominar.
- c. El problema ha de ser públic i social, ja que eixes condicions demanen que la solució siga reorganitzar globalment la societat.
- d. Cal canviar les normes d'ús de les dos llengües i les actituds davant de cada idioma. En eixe procés, la llengua subordinada ha d'arribar a ser socialment tan necessària com la llengua dominant.
- e. El triomf depén més del consens social que de les lleis.

En el quadre de 5, hi ha un fet que, encara que és obvi, cal dir-lo: sense ser conscient del retrocés social de la llengua supeditada (5a), no és possible elaborar cap proposta de recuperació (5b). També és obvi que, per a que la llengua subordinada es recupere, s'han de canviar les normes d'ús i les actituds davant dels dos idiomes en conflicte (5d). En quart lloc, hem comentat com de positiu és el consens (total o com a mínim majoritari, 5e). En canvi, no recorde haver trobat prou especificacions sobre què implica que el problema ha de ser públic i social i que cal reorganitzar globalment la societat (5c).

El tema que acabe d'exposar convé plantejar-lo a causa de la posició del valencianisme unitariste de les darreres dècades, que ha tendit a entendre la «confrontació» com a interna de la societat valenciana. Com mostra Rafael Roca (2010), Teodor Llorente sabia que el problema bàsic que tenia el valencià era una qüestió d'estat: haver identificat Espanya amb la Corona de Castella i haver exclòs les llengües i les lleis de la Corona d'Aragó i del Regne de Navarra. Per tant, hi havia un problema «públic i social», que demanava «reorganitzar globalment la societat» (5c). Però Llorente ho formulava d'una manera que no solament procurava evitar les «confrontacions» dins de la societat valenciana. L'ideòleg de la Renaixença valenciana feia un plantejament que intentava demostrar que el benefici dels valencians anava unit a un guany per a tots els altres pobles d'Espanya. No hi havia una oposició entre el valencians i l'estat espanyol (i menys encara entre València i Espanya). L'enfrontament era entre els pobles supeditats («Las Provincias», títol del periòdic creat per Llorente) i la realitat a què s'oposaven «les províncies» en el segle XIX: la seu dels qui havien reduït Espanya a la llengua i les lleis de la Corona de Castella, Madrid. En definitiva, en eixa concepció hi ha una dualitat clara: d'una banda, el centralisme i la dominació; de l'altra, l'acostament del poder a la base social, procés que facilita la transparència. Destaquem-ho i afegim algun detall (6a, 6c):

6. Per a Teodor Llorente, la recuperació del valencià no anava contra ningú ni contra cap poble d'Espanya, sinó a favor dels valencians (a) i dels altres pobles espanyols (b-c).
 - a. La recuperació del valencià busca una societat valenciana més conscient i més cohesionada i, per tant, no va contra ningú.
 - b. En relació a Espanya, l'ús públic del valencià exigix que l'estat espanyol no estiga identificat exclusivament amb la llengua i les lleis de la Corona de Castella, limitació que ha comportat un centralisme polític.
 - c. L'ajust entre l'estructuració de l'estat i la història d'Espanya no solament no va contra cap poble espanyol, sinó que fa el contrari, ja que acosta el poder polític a la base social. Justament per això, pobles tan diferents com els andalusos, els aragonesos, els murcians o els riojans estan a favor del seu Estatut d'Autonomia.

5 Mitjans en la recuperació de les llengües marginades

5.1 «Política i planificació lingüístiques» (p. 179-210)

Com que la normalització lingüística és un procés conscient, és inseparable de l'elaboració d'una política lingüística, la qual és convenient que estiga ben planificada. La descripció que fa Mollà és precisa (i explicita una exigència que ja hem comentat que els lingüistes respectem poc: reflexionar sobre la incidència de les propostes en la societat). Mostrem-ho a poc a poc.

La planificació és «l'elaboració conscient i racional de plans d'intervenció sobre els fets lingüístics; la qual inclou, entre altres coses, l'establiment d'uns objectius: la tria dels agents del pla, el cost de la infraestructura, els eixos d'actuació, els ritmes, els àmbits d'incidència, la periodització i l'avaluació posterior» (p. 182). Pel que fa a models, el més complet és el de Rubin (de 1971, p. 186), al qual respon en general la descripció de la planificació que fa Mollà.

Tant la política lingüística com la planificació poden ser públiques i privades, governamentals i cíviques (p. 187). Sobre eixa dualitat, Mollà fa una observació que el valencianisme unitariste de la segona mitat del segle XX no sempre ha tingut en compte. «l'acció tecnicista planificada serà estèril si la societat objecte de normalització la rebutja» (p. 188).

Tocant als «recursos i l'organització», Mollà parla de les «Acadèmies», els «Centres de planificació» i les «organitzacions». Les darreres «són fonamentals en els canvis sociolingüístics democràtics» (p. 197, 207, 208). Les condicions que han de satisfer les organitzacions cíviques no afecten només l'acció, sinó també la coherència: «disposar d'una solució coherent de canvi», «ser reconeguts per mitjà d'un comportament consistent i presentar els punts de vista de manera convençuda» (i convincent). En definitiva, les organitzacions que estiguen a favor del valencià (com ara Escola Valenciana) no solament poden incidir en l'acceptació social, sinó també en la mateixa execució de les lleis. Realment, quantes més funcions socials siguen fetes per organitzacions socials més poc burocràtic serà l'estat. En esquema:

1. Tres factors en la política lingüística: polític (*a*), popular (*b*) i social (*c*)
 - a. Planificació (objectius, agents, infraestructura...; i avaluació del resultat). Correspon a les institucions polítiques.
 - b. Acceptació social, sense la qual «l'acció tecnicista planificada és estèril».
 - c. Organitzacions socials, que contribuïxquen a l'acceptació social (*b*) i a l'execució de la planificació lingüística (*a*).

En el paràgraf de dalt, hem vist que Mollà parla de més institucions. En el cas de les Acadèmies, no explicita quines funcions farien (p. 192). Als «Centres de planificació», els atribuïx funcions que pareix que corresponen a les Acadèmies: les «correccions, establiments de criteris lingüístics, elaboració de models, etc.», o «les preocupacions pel control d'allò que en diuen la qualitat lingüística» (p. 193). Ens podríem preguntar si eixa actuació anòmala no és una conseqüència d'un fet extrateòric: la inoperància pràctica que, pel que fa a la normativa lingüística, mostren no poques de les Acadèmies. Així, Solà (que era membre de l'Institut d'Estudis Catalans) va fer l'afirmació de (2c.i):

2. Més institucions que Mollà considera: «Acadèmies» i «Centres de planificació»
 - a. «Acadèmies»: no explicita quines funcions tindrien.
 - b. «Centres de planificació»: els atribuïx funcions que pareix que haurien de correspondre a les Acadèmies.
 - i. correccions, criteris lingüístics, elaboració de models, qualitat lingüística...
 - c. Possible causa de la proposta anòmala de (a-b): la inoperància pràctica que mostren una part de les Acadèmies. Un exemple:
 - i. «Després de molts anys d'escassíssima activitat pròpiament lingüística, l'Institut d'Estudis Catalans ha publicat el *Diccionari de la llengua catalana* (1995), llargament esperat, producte d'una gran envergadura, però que, tanmateix, ha produït un notable desencís en el món dels professionals de la llengua, tant pels aspectes tècnics com pel contingut.» (Solà 2003: 100)

La possibilitat apuntada sobre les Acadèmies i els «Centres de planificació» té un altre suport en el fet que, en relació a la «qualitat lingüística», Mollà cita obres fetes per institucions privades, com ara l'Agència EFE o el diari madrileny *El País*. Davant d'eixe camí, hem d'objectar que el grau de competència i d'efectivitat que tinguen les Acadèmies lingüístiques no justifica que posem el tractament de la normativa lingüística dins dels «Centres de planificació». Al capdavant, diria que eixa actuació està poc d'acord amb el camí metodològic del nostre sociolingüiste, que procura no mesclar (crec que d'una manera ben encertada) la normativa lingüística (que depén de les Acadèmies –en general reconegudes legalment–) i la normalització lingüística (que en un estat democràtic depén dels organismes polítics, amb la col·laboració de «Centres de planificació» i d'organitzacions socials). Com a anècdota, podem observar que els lectors de Mollà (2002) troben diverses voltes el nom de l'Institut d'Estudis Catalans i una volta el de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. En canvi, no he vist citat l'Institut de Filologia Valenciana.

Mollà clou el capítol dedicat a la «política i la planificació lingüístiques» amb una secció notable en què analitza el fenomen de la globalització (*La comunicació global: els nous factors*, p. 202-207). L'autor actua com a sociolingüiste i, en conseqüència, a més de descriure el fenomen reflexiona sobre com podem beneficiar-nos d'eixa evolució social sense acabar amb el cul escaldat.

5.2 «Les lleis de les llengües» (p. 211-236)

El darrer capítol del manual tracta un tema ben important per a les normalitzacions lingüístiques: de quina manera les legislacions han actuat davant dels conflictes lingüístics. Per a aconseguir eixe objectiu, el sociolingüiste valencià estudia dos qüestions en la primera part del capítol: què és el dret i com han emergit els drets col·lectius (els temes estan tractats en l'orde contrari). Els lectors agraiïxen molt a l'autor que, per a entendre què és el dret, els expose com s'exercix el *control social* i quina finalitat té, i què és el *procés de socialització* i el *sentiment d'autoculpabilitat* (p. 221-224). Estem davant d'una segona mostra de ser interdisciplinari (la primera és el tractament de la globalització). Després d'oferir-nos un manual coherent i sintètic sobre una disciplina difícil, Mollà emmarca la sociolingüística en el dret (3a), en el control social (3b) i en el procés de socialització (3c):

3. Una mostra excel·lent de posar la sociolingüística dins de les ciències socials
 - a. Què és el dret i com han emergit els drets col·lectius.
 - b. Com s'exercix el control social i quina finalitat té.
 - c. Què és el procés de socialització i el sentiment d'autoculpabilitat.

Es veu que l'estat francès i el nord-americà només han focalitzat els drets individuals (p. 227), de tal manera que l'aparició dels drets col·lectius (en 1919) és un efecte de les revolucions socialistes europees i de la Primera Guerra Mundial (concretament, apareixen en els Tractats de minories de la Societat de les Nacions, p. 216). Quan es dissol l'organització anterior, es crea l'Organització de les Nacions Unides, la qual es supedita al model francoamericà i elimina els drets col·lectius en la Declaració dels Drets Humans (1948). Eixa reducció va motivar l'abstenció de l'Estat Soviètic (l'URSS) i algun altre estat (p. 217, 227). Els drets col·lectius reapareixen en el Pacte Internacional de l'ONU pels Drets Civils i Polítics (1966), i des d'aleshores hi ha una línia ascendent, que arriba al Parlament Europeu (p. 215-218). Ací tenim els fets bàsics:

4. Els drets col·lectius
 - a. França i Estats Units: només consideren els drets individuals.
 - b. Aparició dels drets col·lectius: 1919. Lligats a les revolucions socialistes europees i a la Primera Guerra Mundial.
 - c. Creació de l'Organització de les Nacions Unides: elimina els drets col·lectius en la Declaració dels Drets Humans (1948); efecte: abstenció de l'URSS i algun altre estat.
 - d. Els drets col·lectius reapareixen en el Pacte Internacional de l'ONU pels Drets Civils i Polítics (1966).
 - e. Des d'aleshores, hi ha una evolució positiva, que arriba al Parlament Europeu.

Els drets col·lectius s'han lligat a la reivindicació de la llengua d'un poble quan malviu en la marginació social. Ja sabem que les lleis tenen, en l'ús de les llengües, més força restrictiva que no impulsadora (p. 218-219). Però eixa limitació del dret no impedis que Mollà, equilibrat, constata la importància que té eixe avanç:

5. Les recuperacions lingüístiques i els drets col·lectius
 - a. «El mateix plantejament dels problemes lingüístics en termes de justícia i de dret és un avanç certament rellevant.» (p. 221)

Dins del marc teòric anterior, convé posar les legislacions lingüístiques. Deixant de banda fets puntuals (com ara l'actuació dels Borbons, primer en la Catalunya Nord i, posteriorment, en la resta del domini lingüístic), les polítiques lingüístiques comencen a partir de la Revolució francesa de 1789 (p. 214). Algun estat (com ara el suís o el belga actual) ha assumit totes les llengües del seu territori. En canvi, uns altres (com ara l'espanyol o el francès) només s'han identificat amb un idioma, i han intentat eliminar els altres (p. 214, 218). Mollà posa com a efecte d'eixa actuació el nom dels idiomes: mentres que no hi ha una llengua «suïssa» (o «belga», o «britànica»), els nacionalismes centralistes han volgut que hi haja una llengua «espanyola» (o «francesa», p. 214).

Eixa observació ve molt bé per a comprendre la reacció de l'Acadèmia del castellà davant del fet que la constitució espanyola anomena el castellà com la gent plana l'ha anomenat sempre. Ben mirat, ens podríem preguntar com hem de valorar el fet que algun patriota d'ací use el nom «espanyol» per a anomenar el castellà: ¿hi ha una manifestació de l'exigència que només podem avançar incidint en la consciència de la gent del carrer; o, contràriament, hi ha un exemple d'actuar mirant-se el melic i tenint poc en compte com és i com sent la societat? Recapitem:

6. Els estats davant de les llengües: dos possibilitats
 - a. Algun estat (el suís, el belga) ha assumit totes les llengües del seu territori.
 - b. Uns altres (el francès, l'espanyol) només s'han identificat amb un idioma, i han intentat eliminar els altres.
 - c. Lligat: el nom dels idiomes.
 - i. No hi ha una «llengua suïssa», ni «belga», ni «britànica».
 - ii. En canvi, ha aparegut una «llengua espanyola», una «francesa»

Quan un estat s'encara a la reglamentació de les llengües, pot guiar-se per drets lingüístics individuals (*principi de personalitat*) o col·lectius (*principi de territorialitat*). En general, els estats respectuosos amb les llengües del seu territori solen guiar-se pels drets col·lectius. Per contra, el recurs a «la no-discriminació lingüística individual» és sovint «un truc utilitzat per tal de negar els drets col·lectius de les comunitats lingüístiques altres que la considerada nacional» (p. 226, 228). Per la direcció contrària, els drets col·lectius són «aquelles garanties necessàries per a assegurar l'existència de la comunitat, de la cohesió en una determinada llengua», camí que pareix l'única manera de garantir la convivència de les diferents comunitats lingüístiques (p. 227). En la pràctica, el model territorial es pot restringir a uns pocs àmbits socials, com passava en el cas espanyol després del franquisme (l'ensenyament, l'administració i poca cosa més, p. 229). Ara, hi ha un intent d'anar suprimint eixos àmbits. També existixen les propostes mixtes, que solen ser assimilacionistes (p. 230). En esquema:

7. Els estats que legislen davant de les seues llengües: tres possibilitats
 - a. Drets lingüístics col·lectius (*principi de territorialitat*).
 - i. Opció més habitual en els estats respectuosos amb les llengües del seu territori.
 - b. Drets lingüístics individuals (*principi de personalitat*)
 - i. Sol ser un recurs per a negar els drets col·lectius i impedir la recuperació de la llengua dominada.
 - c. Propostes mixtes. Solen ser assimilacionistes. Un exemple:
 - i. El principi territorial es limita parcialment a algun àmbit (l'escola, l'administració pública...).

Mollà tanca el capítol analitzant la legislació espanyola actual. Mostra a través de quins mitjans l'estat privilegia el castellà i margina les altres «llengües espanyoles», les quals són, formalment, «oficials»; però, realment, són *subalternes* (p. 231-236):

8. Anàlisi de la legislació espanyola actual
 - a. Apareixen els recursos que usa l'estat per a posar el castellà en situació dominant. Les altres «llengües espanyoles» són, formalment, «oficials»; però, realment, són subalternes.

6 Mollà i la interpretació de la societat valenciana

En els anys 90, hi hagueren canvis significatius en la concepció d'una bona part del valencianisme (com ara en Joan Francesc Mira i en el Bloc Nacionaliste Valencià, per citar una persona i una organització). En eixe marc, una pregunta pertinent és saber en quina mesura el manual presentat coincideix o discrepa amb eixa evolució política. Els qui coneixem a Mollà sabem que és una persona equilibrada entre el compromís social, l'observació atenta del carrer i la reflexió sobre el passat recent per a conservar els encerts i corregir algun error. Però el manual només pretén presentar la sociolingüística

i, com a conseqüència, no hi ha una reflexió contínua i metòdica sobre la realitat valenciana. Algú podria analitzar quina és la concepció implícita del manual, i jo em limitaré a uns quants detalls.

Diria que apareix algun eco de les actituds errònies dels 70 i els 80, com ara el fet de posar el terme *valencià* (com a nom d'una llengua) al costat de *fragatí* (p. 93). Amb tot el respecte del món per Fraga (i per qualsevol altra ciutat del nostre àmbit lingüístic), ni des del punt de vista quantitatiu ni (sobretot) des de la perspectiva qualitativa podem posar el nom d'una vila al costat d'un adjectiu que indica, tant històricament com actualment, el nom d'un poble. Un poble que, de més a més, ha sigut independent (com a Regne de València) i que, si vol recuperar-se, ha d'aspirar a tindre eixa mateixa dignitat política: dirigir el seu propi destí i, per tant, aprendre a tornar a governar-se. Destaquem-ho:

1. ¿És igual *valencià* que *fragatí* (o *tortosí*, o *menorquí*, o *tarragoní*, o *empordanés*...)?
 - a. El terme *valencià* indica un poble que ha regit històricament el seu destí i que, si vol recuperar-se, ha d'aprendre a tornar a governar-se.

Al costat dels ecos, també trobem reflexions crítiques amb les actituds del passat. Així, parlant del criteri de la comprensibilitat Mollà afirma que en eixe «criteri recolza, sovint, la *catalanitat* de la llengua dels valencians», encara que «podem il·lustrar l'argumentació contrària» (p. 47). Alguna volta, la reflexió apareix apuntada, però no desplegada, com ara quan el sociolingüíste de Meliana parla de «l'extremisme antroponímic» (p. 92). També topem amb terminologia d'aquell valencianisme que procura corregir errors del passat per a recuperar la iniciativa. Descriuint l'efecte «diferenciador i disgregador» que poden tindre les fronteres polítiques, posa els exemples del «moldau» (en relació amb el «romanés») i del «gallec» (en relació amb el «portugués»); finalment, opina que «[també hi han], en bona part, [els casos de] el serbocroat o el valencià-català» (p. 55). Reduïm-ho a un esquema:

2. Reflexions crítiques amb les actituds del passat al llarg del manual. Algun exemple
 - a. El mateix criteri usat per a demostrar la «catalanitat» del valencià pot demostrar el contrari.
 - b. «L'extremisme antroponímic».
 - c. Observacions sobre el «moldau» i el «romanés», el «gallec» i el «portugués», el «serbocroat» i el «valencià-català».

És factible posar, en el grup de les reflexions crítiques, alguna selecció lèxica. Mollà, certament, ha tingut sempre una actitud lingüística compromesa amb el valencià col·loquial i, com a conseqüència, ha evitat l'error de renunciar sovint dels constituents lingüístics del valencià viu. Però també és veritat que difícilment pot ser una casualitat el recurs a formes connotades, com són *prejuí* (p. 219) o *servici* (p. 228, 229).

Mirant-ho bé, la forma d'una paraula és, al costat dels milers i milers de constituents lingüístics que té qualsevol llengua, la bufa de la gamba. En conseqüència, les actituds intel·ligents tendiran a usar i integrar aquells constituents lingüístics que algú vol instrumentalitzar per a crear divisió social i distraure dels dos objectius bàsics (que sempre són l'ús públic del valencià i l'augment de la consciència de valencianitat). En canvi, les actituds essencialistes, alhora que actuen com convé als adversaris del valencià, sacralitzen uns quants constituents, els quals, com a conseqüència d'eixa operació, tenen un pes desmesurat. L'efecte final és tendir a pensar que, qui usa *prejudici* o *servei*, tindrà una bona llengua; mentres que qui recorre a les formes populars (*prejuí*, *servici*) tindria una llengua roïn. Ja hem arribat a la substitució de la

realitat pel símbol, que el nostre autor dóna com a la mostra més «patètica» de l'essencialisme (§3.1.2, 7c). En síntesi:

3. Reacció davant del lèxic connotat (*prejuí, servici*)

- a. Tendir a usar-lo i integrar-lo a fi d'impedir que siga usat per a distraure de l'ús públic del valencià i de l'augment de la consciència de valencianitat.

Acabarem recordant que, quan hi ha contraposició entre la teoria sociolingüística i la pràctica que ha tingut el valencianisme, Mollà segueix la teoria, com era previsible. Així, hem notat que el nostre autor constata que la recuperació d'una llengua marginada «depén més del consens social que no de disposicions legislatives» (§4.2, 5e).

7 Conclusions. Valoració del manual de Mollà

En una disciplina en què hi han variacions teòriques enormes, Toni Mollà ha sabut construir un manual que arreplega, d'una manera ordenada i estructurada, les característiques més generals de la sociolingüística. Com que eixe resultat depén completament de la teoria, no és estrany que el nostre autor sempre dedique atenció a la caracterització dels conceptes i a les absències o limitacions teòriques (que explicita). En la mateixa línia, també té interès per arreplegar i mostrar als lectors la diversitat terminològica.

El sociolingüiste valencià exposa la teoria amb un llenguatge senzill i directe, trets que deuen ser el resultat de moltes reflexions fructíferes sobre els conceptes sociolingüístics. Encara en el camp de l'expressió, també cal observar que escriu una llengua clara i neta, que deu vindre de la voluntat de respectar tant la llengua del carrer com l'idioma considerat cult. Finalment, la suma d'eixes dos maneres d'escriure fan que la informació que l'autor vol transmetre arribe als lectors d'una manera fluida.

Les característiques anteriors obliguen a concloure que ens trobem davant d'un manual ben positiu (i davant d'un bon sociolingüiste). Però hi ha més: justament perquè Mollà és un autor *disciplinat*, pot aspirar a ser *interdisciplinari*. Realment, malament pot practicar eixa qualificació de moda qui no és *disciplinari* en la seua matèria. Per ací i per allà, l'autor explica nocions o temes d'unes altres disciplines per a entendre més bé la qüestió sociolingüística que estudia (com ara el concepte *dret*, o la tendència a la globalització). Seguint per eixe camí, inserix la sociolingüística en l'existència dels pobles i de les persones. A més, encara que la seua concepció de la vida humana és universal, l'autor l'observa des de la societat valenciana.

Mirant-ho bé, la manera d'actuar de Mollà hauria d'aparéixer en tots els treballs de les ciències humanes. Això no obstant, la realitat que trobem no acaba de ser eixa, potser perquè la teoria i la pràctica només apareixen unides en les obres de científics que estan realment compromesos amb la seua societat. Ho podríem dir d'una manera més clara: Mollà no és un tècnic que es queda tancat en la teoria; contràriament, és un intel·lectual cabal, una persona que, des de la visió del conjunt de la vida humana, tracta amb eficàcia la parcel·la que estudia (ací, la sociolingüística). Al capdavall, si volem saber si un treball científic s'ha elaborat complint el requisit metodològic d'estar lligat i compromés amb la realitat que analitza podem fer esta operació: mirar si l'obra que llegim explica la realitat d'una manera que, a més de ser objectiva, també furga en el cor dels lectors, considerats com a persones i com a membres d'un poble.

8 Apèndix sobre la normativa lingüística

8.1 Justificació

Els nostres correctors disposen de ben pocs llibres que els expliquen (i els justifiquen) quines construccions sintàctiques convé afavorir. Això contribueix al resultat que hem comentat més amunt: la vaguetat en què usem «la normativa» (§3.2.2, 17). Si els lingüistes haguérem elaborat eixes obres, els correctors tindrien molta més formació i, sobretot, seria una formació racional, argumentada. A més, eixes obres també haurien de mostrar les diferències enormes que hi han entre el valencià tradicional i el castellà (§3.2.2, 20).

El fet de ser poc conscients de les divergències entre les dos llengües (sobretot les estructurals) facilita que els correctors busquen diferències allà a on no n'hi han: en detalls intranscendents i subalterns, els quals no milloren la llengua i, en canvi, la compliquen sensiblement.

Si ara ho sumem tot, comprendrem que l'actuació dels correctors difícilment pot evitar prendre decisions qüestionables. Certament, d'errors en fem tots. Però el problema és que els correctors es pensen que eixes actuacions no són errors, sinó encerts.

A la vista que les deficiències dites dificulten la identificació, l'assimilació i l'ús (que és un procés central en tota normativa ben feta), he considerat que devia acabar la ressenya del manual amb un apèndix que mostre la realitat dita. La finalitat, no cal dir-ho, no és parlar d'un corrector, sinó contribuir a provar que, contra la idea que tenim, la llengua que ha passat per un corrector no té el grau de coherència que ens pensem. Diguem-ho clarament: espere que este apèndix siga un gra d'arena per a demostrar que és urgent que decidim, d'una manera explícita i argumentada, què poden canviar els correctors, de tal manera que «la normativa» deixe de ser una cosa sense límits que, justament per eixa característica, pot variar notablement de corrector a corrector. De fet, l'absència de límits és la característica que explica una actuació que hauria de ser alarmant: el fet que les correccions aplicades varien segons quin siga el corrector que considerem.

8.2 Tres actuacions heterogènies

En el 2010, vaig publicar un llibre sobre la construcció que apareix en la dita *De més verdes en maduren*. En eixe treball, mostre quina és l'actuació del valencià general, quin camí va seguir Fabra (unint la construcció al pronom feble *en*, com en l'exemple) i de quina manera una sèrie de lingüistes havien anat alterant la norma. Cal dir que la construcció amb el pronom *en* és normal en totes les comarques valencianes:

1. Una construcció habitual en el valencià popular
 - a. [parlant d'aspersors] *N'hi han de més cars*
 - b. [parlant de marietes] *Jo n'he vist de més xicotetes i ja eren roges*
 - c. [parlant de gàbies] *Demà en tindrè tant de grans com de menudes*

L'alteració ha arribat al manual de sociolingüística, de tal manera que els lectors troben construccions que Mollà no diria parlant. Pose primer la construcció que em pareix que diria un valencià normal i corrent:

2. Com diem l'oració els valencians (*a, b*) i com apareix en el manual (*a.i, b.i*)
 - a. *Per a justificar que dos varietats formen part d'una altra varietat que s'anomena llengua (i que es considera superior)*

- i. *Per a justificar que dues varietats formen part d'una altra de superior que s'anomena llengua* (p. 47)
- b. *Una certa legislació pot ajudar a estendre l'ús d'un idioma. En canvi, una legislació penalitzadora el pot retraure*
 - i. *Una certa legislació pot ajudar a l'extensió de l'ús d'un determinat idioma. O una altra de penalitzadora el pot retraure* (p. 218)

Tenint en compte que els correctors no han vist mai una descripció precisa de la regla que apliquen, serà ben difícil que actuen d'una manera homogènia. En el llibre considerat, això passa diverses voltes (3). Com que les oracions de (3a.i, 3b.i) crec que no les diríem parlant, he posat primer una forma natural. En (3a.i, 3b.i), assenyale l'absència de la preposició *de* amb el signe \emptyset :

- 3. Les oracions de (3a.i) i (3b.i) són heterogènies amb les de (2a.i) i (2b.i)
 - a. *Dins del conjunt europeu, podem trobar des d'estats amb una homogeneïtat completa, fins a uns altres altament multilingües*
 - i. *Dins del conjunt europeu, podem trobar des d'estats amb una completa homogeneïtat (Portugal, Islàndia i Albània), fins a uns altres \emptyset altament multilingües (com ara Suïssa, França o Espanya)* (p. 59)
 - b. *La partició provocà l'existència d'una minoria danesa a Alemanya i al revés (una minoria alemanya a Dinamarca)*
 - i. *La partició provocà l'existència d'una minoria danesa a Alemanya i d'una \emptyset alemanya a Dinamarca* (p. 218)

La vacil·lació entre posar la preposició *de* (2) i no posar-la (3) ajuda a entendre que, en una mateixa oració, apareguen les dos opcions:

- 4. En una mateixa oració (a.i), apareix primer la preposició *de* i tot seguit és absent
 - a. *Uns conjunts d'individus que usen més d'un idioma: el propi i el que correspon a un grup diferent*
 - i. *Uns conjunts d'individus que usen més d'un idioma: un de propi i un altre \emptyset propi d'un grup diferent* (p. 147)

En la redacció publicada, hi han més heterogeneïtats lingüístiques. Com ara, el lectors veuen a voltes usos pronominals pleonàstics tan poc útils com criticats per Fabra i absents del valencià viu:

- 5. Usos pronominals sense utilitat i criticats per Fabra
 - a. *També a Galícia s'hi ha pensat com a model...* (p. 196)

Però no sempre hi ha eixa opció:

- 6. En la mateixa situació, ara hi ha una actuació diferent
 - a. *A Bolívia, com al Perú, s'usa també l'aimara* (p. 200)

També hi ha una actuació desigual davant d'una altra construcció estranya a la llengua viva (com a mínim en valencià): posar la preposició *de* davant d'oracions d'infinitiu que fan la funció de ser subjecte o objecte directe. Així, en una mateixa construcció podem trobar la preposició (7a) i no trobar-la (7b):

- 7. Una altra actuació heterogènia
 - a. *Val la pena de remarcar dues obvietats* (p. 187)
 - b. *Val la pena remarcar la tasca realitzada* (p. 194)

Si volem saber quina construcció de les dos és la regular i predictable, podem observar que tant la funció de subjecte com la d'objecte directe exclouen l'ús de preposicions com a norma general. Per tant, la construcció col·loquial (7b) és la regular.

I bé, en el cas que en l'escriptura partírem del domini de la llengua que tenim i només modificàrem eixe saber amb normes que siguen clares i que milloren la llengua, crec que no hauríem trobat cap de les vacil·lacions descrites en este apartat.

Bibliografia

- FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*. Barcelona. Aqua. Use l'edició de 1981.
- FABRA, Pompeu (1927): «De la depuració de la llengua literària», *La Nova Revista* I.1, 4-10. Cite per Fabra (1980: 167-176).
- FABRA, Pompeu (1980): *La llengua catalana i la seva normalització*. Barcelona. Ed. 62. A cura de Francesc VALLVERDÚ.
- MAS, J. À. (2008): *El morfema ideològic. Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*, Benicarló, Onada Edicions.
- MIRA, Joan Francesc (1997): *Sobre la nació dels valencians*, València, Eliseu Climent.
- MOLLÀ, Toni (2002): *Manual de sociolingüística*, Alzira, Bromera.
- POLANCO, Lluís B. (1984): «La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives», *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa*, 1983. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 107-146.
- ROCA, Rafael (2010): *El valencianisme de la Renaixença*, Alzira, Bromera.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2000): *El valencià del futur. Una contribució ideològica*. Benicarló, Alambor. Segona edició (revisada i augmentada), 2002.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular. Els fonaments*. Gandia, CEIC Alfons el Vell. Cite per la segona edició (revisada i augmentada), València, Tabarca Llibres, 2005.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2011): *El valor comunicatiu de la construcció «de + adjectiu qualificatiu» (¡De més verdes en maduren!)*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- SOLÀ, Joan (1994): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona. Empúries. Cite per la segona edició, que conté un apèndix.
- SOLÀ, Joan (2003): *Ensenyar la llengua*, Barcelona.
- VALOR, Enric (1977): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*. València, 3i4.